

Samlingar

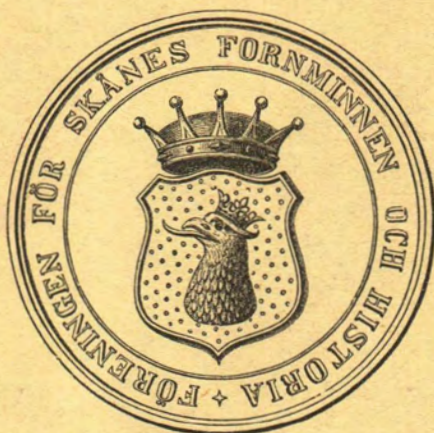
till

Skånes historia, fornkunskap och beskrifning.

Tidskrift,

utgifven af

Föreningen för Skånes fornminnen och historia

genom

MARTIN WEIBULL,
Föreningens sekreterare.

1872.

Samlingar

till

Skånes historia, fornkunskap och beskrifning.

Tidskrift,

utgifven af

Föreningen för Skånes fornminnen och historia

genom

MARTIN WEIBULL,

Föreningens sekreterare.

1872.

De som ej antagit inbjudningen till ledamotskap i Föreningen
torde benäget återsända emottagna häften.

Innehåll:

	Sidan.
Om stenåldrens delning och kustfynd i Skåne af ARVID KURCK	1—41.
Arkiv-anteckningar rörande skånska herresäten af MARTIN WEIBULL . .	42—73.

Sedan sista häftet af denna tidskrift utgafs, hafva i Föreningen inträdt:

Ständiga Ledamöter:

Herr G. v. Arbin, öfverste, Christianstad.
,, L. J. Lundgren, handlande, Lund
,, J. Menander, kontraktsprost, Malmö & Burlöf.
,, R. Stjernsvärd, kammarjunkare, Christianstad & Hedentorp.
Friherrinnan A. Dardel Ramel, Ejersjölagård & Tulllesbo.
Herr A. Toll, rytmästare, Askeröd & Hjularöd.
Grefve G. Wachtmeister, Tågarp & Knutstorp.
Herr S. J. Willard, Red Wing Minnesota Amerika.
Friherre C. G. Wrangel, kammarherre, Christineberg.

Ledamöter, som erlägga årsafgift:

Herr O. C. Ahlström, häradshöfding, Malmö.
,, C M Beijer, tullförvaltare, Malmö.
,, A. J. Björck, kgl. hofpredikant, Christianstad & Wram.
,, J. Brink, häradskrifvare, Engelholm.
,, Chr. Callmer, kyrkoherde, Trollanäs & Vonga.
,, Chr. Glud, justitsråd, Hästveda & Deningarum.
,, J. F. Hallberg, befallningsman, Malmö & Hvellinge.
,, C. A. Hesselgren, adjunkt, Christianstad.
,, H. Hägglund, pastor, Lund.
,, O. Jönsson, riksdagsman, Helsingborg & Kungshult.
,, A. Kjellberg, bankkamrer, Christianstad.
,, G. Kockum, civilingeniör, Malmö
,, C. Lewenhagen, häradshöfding, Malmö.
,, N. S. Nordholm, pastor, Christianstad
,, E. Salomon, med. doktor, Malmö.
,, T. Sjökrone, löjtnant, Malmö.
,, S. Sjöstedt, landtbrukare, Ystad & Hagestaborg.
,, C. A. Skottsberg, rektor, Carlshamn.
,, C. F. v. Sydow, lektor, Christianstad.
,, E. Thomasson, rådman, Lund.
,, O. Toll, öfverstelöjtnant, Helsingborg.
,, L. J. Wahlstedt, lektor, Christianstad.
Friherre O. Åkerhjelm, hofpredikant, Åby & Riseberga.

Om stenåldrens delning och kustfynd i Skåne.

Den danska forskningen, alltjemt verksam vid lösningen af viktigare frågor inom arkeologiens område, har som bekant under senare år varit lifligt upptagen af en strid, hufvudsakligen förd af tvenne landets mest framstående vetenskapsmän, rörande en delning af stenåldern. Sedan man först trott sig hafva anledning att dela både brons- och järnåldern i en äldre och en yngre och blifvit enig om en sådan indelning, synes det nästan som om man med ett slags förkärlek för symmetrien velat komma derhän att äfven få den äldsta perioden eller stenåldern skarpt utstakad i tvenne afdelningar. Denna sista uppgift har emellertid visat sig vara vida mera svårlöst än de föregående. — Redskap från stenåldern förefinnas visserligen i vida större mängd än från de yngre åldrarne; men detta stora antal af jagt- och fiskredskap samt verktyg synes mera vittna om en fåtalig, glest spridd befolknings oafbrutet låga kulturgrad, stillastående och oförändrad under årtusenden, än om någon mera på en gång skedd utveckling, från hvilken någon högre kultur kunde spåras eller en yngre stenålder räknas. Öfvergången från vilde till boskapsegande folk kan väl någongång antagas hafva egt rum redan under tiden för stenredskapens utslutande begagnande; men så enstaka äro intygen derom, att de ännu icke kunnat användas som kännetecken på ett nytt kulturtillstånd. Genom granskning af de talrika slagen af stenverktyg har man i stället sökt afgöra, hvilka som tidigare eller senare varit begagnade. Och på denna, kanske ej fullt säkra grundval stödjes antagandet af tvenne olika perioder inom stenåldern.

Enligt etatsrådet Worsaaes åsigt skulle ej endast de numera under namn af "kjökkenmöddinger" så allmänt kända och talrika fyndorterne i Danmark, med deras innehåll af hufvudsakligast

enklare redskapsformer bland massor af ostronskal och ben, höra till den äldre af dessa, utan äfven de såkallade "kustfynden," hvilka likaledes till aldra största delen utgöras af groft och ofullständigt tilldanade redskap, alldeles lika dem som i andra länder för icke längesedan efter långa och grundliga undersökningar blifvit tillerkända en hittills ohörd ålder. Till den yngre skulle deremot hänföras de mera fullkomligt arbetade och slipade flintredskapen af olika slag. I den omständigheten att dessa så sällan hafva blifvit anträffade jemte de enklare formerna, som tillhöra de förstnämnde slagen af fynd, finner han ett af de viktigaste skälen för åsigten att de måste tillhöra en senare period af den säkerligen mycket långa tidrymd, som förflutit från landets första bebyggande till den, då metallens bruk började. Hela detta antagande har bekämpats af etatsrådet Steenstrup, som uti de mera eller mindre omsorgsfullt arbetade formerna af stenredskap endast vill se olika sidor eller uttryck af samma kultur tillstånd, eller med andra ord, anser att samma folk som lefvat vid kusterna och bildat afskrädeshögarne, också tillverkat de bättre arbetade redskapen och nedlagt dem hos sina döda i grifvhögarna. Dessa anser deremot Worsaae hafva hört till den yngre stenåldern, som antingen småningom utbildat sig till högre arbetsfärdighet och kultur eller också mera på en gång uppträdt, antagligast då genom en ny folkstam.

Af denna korta sammanfattning af de begge meningarne finner man, att de äro hvarandra alldeles motsatta. Samma materialier, lika noga kända på begge sidor och bearbetade med lika skarp-sinnighet, hafva märkvärdigt nog frambragt och underhållit en meningsskiljaktighet, som ännu icke torde vara utjennad. Af de båda åsigtorna torde den Worsaaeska vara den, som i allmänhet haft lättast att förvärfva sig anhängare. Nordens äldsta innevånare hafva egt alldeles samma former af redskap, som de hvilka blifvit i andra länder erkända både såsom tillverkade af människohand och såsom samtidiga med längesedan utdöda djurslag t. ex. mamuthdjuret och grotthjörnen m. fl. Ingenting låter väl då sannolikare än att dessa ofullkomligt arbetade redskap skulle vara kvarlefvor af en lägre kulturgrad, än den från hvilken de så utmärkt väl arbetade och slipade större redskap af flinta härröra, som i våra museer väcka den största förvåning och beundran. Detta synes förefalla ännu mera sannolikt, då man måste känna sig öf-

vertygad att stenåldern äfven här omfattat en tidrymd, om hvars utsträckning man förut icke haft någon aning.

Dertill kommer att kanske intet land kan framvisa en så rik serie af stenredskap, från de mest enkla till de mest konstmässigt arbetade, i en sådan mängd olika former och i ett så rikt antal som Danmark och Skåne. Genom Worsaaes öfvertygande bevisning hade man småningom kommit till visshet om, att de enkla former, som man hittills icke velat erkänna som fornsaker utan benämnde "tillfälliga former," verkligen voro arbetade med människohand och funnos hopade vid särskilda fyndorter utan anmärkningsvärd blandning af andra redskap som förrådde större skicklighet. Då nu delningsteorien framträdde, helsades den med skäl såsom ett nytt bevis på forskningens framsteg. Men forskningen fortgick och fortsatta undersökningar af de fynd, på hvilka den föreslagna delningen skulle grunda sig, väckte tvivel om riktigheten af denna åsigt. Det befans allt mera sällan vara förhållandet, att de enkla formerna varit uteslutande kända och nyttjade, utan det visade sig vid fortsatt granskning, att de fortfarande blifvit både tillverkade och begagnade jemte de bättre arbetade redskapen. De förra syntes således här hafva haft en särskild underordnad användande, äfven om de i andra länder utgjort de enda redskapen under en sannolikt ännu långt tidigare tidsålder. Betydelsen af delningsteorien skulle då mera ligga i att hafva fäst uppmarksamhet på de äldre och de yngre former, som äro kända från stenåldern, än att på rätta stället hafva förmått utstaka den gräns, som för de skandinaviska länderne bestämde tvenne verkligen olika åldrar eller kulturgrader¹⁾. Mängden af olika redskapsformer befinnes vid nogare påseende måhända snarare

¹⁾ Delningen af stenåldern afser egentligen endast Danmark; dock har man med fullt skäl antagit densammas tillämplighet icke endast för det egentliga Skåne, som har samma öfverflöd på stenredskap och af samma former som de danska öarne, utan äfven för de öfriga skånska landskapen och Bohuslän, hvilka likaledes äro rika på fornsaker från stenåldern. Längre åt norr är förhållandet annorlunda. I trakter der insjöar finnas, såsom t. ex. södra Småland, Södermanland, Westergötland, Dalsland, förekomma äfven stenredskap talrikt nog, men flintan förekommer mindre allmänt och stenåldern är säkerligen yngre med derföre proportionsvis starkare intyg om samtidighet med husdjur och måhända äfven med den i de nordligare provinserna fattigare och hastigare öfvergående bronsåldern.

innebära svårigheter för antagandet af en dylik åsigt än gifva stöd åt densamma. Det kunde för våra förhållanden hellre antagas att människans första uppträdande inträffade här så relativt sent, att hennes instinktartade förmåga att förse sig med de enklaste redskap var vid hitkomsten redan förstärkt med en större arbetsskicklighet, så att Nordens första innevånare under det fortsatta bruket af enklare redskap till vissa ändamål äfven förstodo att förfärdiga de mera omsorgsfullt arbetade. Tillgången på flinta af utmärkt beskaffenhet utbildade säkert äfven snart anlagen, att bearbeta densamma. På sådant sätt kunde mångfalden af former förklaras, hvilka alla lika väl kunna hafva tillhört en enda ytterst lång utvecklingsperiod som olika från hvarandra skilda kulturperioder. Af dessa skulle nu emellertid enligt delningsteorien den äldsta utmärkas af afskrädeshögarne och kustfynden. Men dessa äro i sjelfva verket de enda fyndorter från stenåldern i sin helhet, som med bestämdhet tala om bosättning eller uppehållställen eller bebyggarnes lefnadsvanor. Den antagna yngre stenålderns folk, hvar har detta då lefvat, varit bosatt och tillverkat sina redskap? Grafhögarne skulle vara deras tillhörighet, derföre att i dessa de dyrbarare bättre arbetade redskapen skulle vara företrädesvis att finna. Ett stöd för detta antagande har man velat finna deri, att ofta och särdeles i Danmark talrika bättre arbetade redskap blifvit funna i dessa fyndplatser. Men det bör icke förbises att äfven ofta grafhögarne icke innehålla andra än helt enkla redskap, föga talande om en stenålderns högre utveckling, ehuru derjemte blifvit funna ben af hemdjur hvilka borde afgjort tillhöra densammas senare tider. Åsigten att alla grafhögar från stenåldern skulle tillhöra en yngre period är således icke ännu tillförlitlig, och fortsatta undersökningar torde komma att än vidare bevisa, huru litet dessa grafvar gifva intyg om någon egen kultur. Steenstrup har i sin skarpsinniga kritik öfver stenålderns föreslagna delning redan fäst uppmärksamhet på dessa eller likartade omständigheter.

Frågan om stenålderns delning, som säkerligen icke heller i Danmark torde anses fullt afgjord, har i Sverige ännu icke varit föremål hvarken för strid eller kritik, men den rör oss nära då dessa antaganden äfven måste hafva sin tillämplighet för Skåne.

Från våra grannar i arkeologiens hemland hafva vi lärt så mycket och blifvit förda så stora steg framåt, att vi äro vana att

så godt som axiomatiskt tro hvad derstädes blifvit antaget, men denna gång måste vi göra ett undantag. Om en delning som den ifrågavarande icke uppfyller hvad den lofvar, så måste den blifva föremål för nya undersökningar.

Worsaaes har på följande sätt angifvit sjelfva grundbestäm-
melserna i sin theori om stenåldrens delning ¹⁾).

— — — ”en ny deling af steenalderen i to tidsrum:

”*en äldre*, som omfattar affaldsdyngerne og kystfundene med deres raee, ufuldkomne og for det meste uslebne redskaber af steen og been, og

en yngre, hvis større udvikling eller kultur aabenbarer sig i de smukkeste formede slebne og forarbejdede steenredskaber saavel som ogsaa i de selv vor tid imponerende steendysser og jættestuer.”

I slutet af den anförda högst intressanta afhandlingen förekommer åter en sammanfattning af de begge åldrarnes igenkänningstecken, der det säges om redskapen tillhörande den äldre, för så vidt den afser Danmark, att de äro

”overordentlig raee og ufuldkomne, i reglen af særegne former, hyerken slebne eller af ziirlig forarbejdning” och om de till den yngre hörande att

”steensagerne nu have antaget mere udviklede former og ere blevne slebne, ja gjerne polerede ved eggen.”

Af dessa bestämmelser måste således framhållas: att alla sådana redskap, som ega någon eller fullständig slipning eller prydligare förarbetning, böra hänföras till den yngre stenåldern, men derjemte äfven, att således dessa icke få förekomma vid den äldre stenåldrens fyndställen, samt ytterligare att icke de råaste om låg kulturgrad vittnande redskapen böra återfinnas i ”steendysserne” och ”jættestuerne,” d. v. s. hvad vi kalla halfkorsgrafvar, eller i andra grafhögar från stenåldern, ej heller annars förekomma tillsammans med de som yngre ansedda, bättre slipade och sirligt tillslagna verktygen, hvilka dessutom i vida större antal anträffas på andra ställen än i dessa griftkamrar.

Oaktadt Skånes rikedom på stenredskap af nästan hvarenda af de former, som förekomma i Danmark, och oaktadt likheten på

¹⁾ Worsaae: Om Tvedelingen af Steenalderen. I Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, Kjøbenhavn 1861, sid. 240.

begge sidor om Sundet af de olika slagen af fornlemningar från stenåldern i öfrigt, har man ännu icke här anträffat några af ostronskal och ben hopade afskrädeshögar. Fynden vid Kullaberg, som af Worsaae blifvit omnämnda, påminna väl något om dylika, då mindre högar, icke af ostron- men andra slags musselskal jemte ben här blifvit anträffade. Men ehuru hela denna bergsluttning förtjenar att vidare undersökas för sin tillgång på redskap af sten och affall från deras tillverkning, så tyckas dock dessa fynd mera påminna om kustfynden än om afskrädeshögarne. Till någon s. k. äldre stenålder torde de i hvarje fall icke kunna hänföras, emedan vid nyare undersökningar jemte de enklare slagen af stenredskap lära hafva blifvit funna åtskilliga andra af de former som man vill hänföra till den yngre. Vid Krapperups egendom lärar häraf förvaras åtskilligt. Från Skåne kunna vi således icke åberopa någon egen erfarenhet om afskrädeshögarne, och dylika torde också i följd af bristen på ostron vid de skånska kusterna förgäfvos vara att eftersöka. Ostronskalen utgöra nemligen hufvudbeståndsdelen af dessa fynd, som af dem erhålla sin egendommiga prägel. Den ofantliga mängden af dessa hafva bildat hela lager, det ena öfver det andra, bland hvilka äfven djurben, klufna för mærgens uttagning, i stort antal befinna sig jemte redskap af sten och ben och affall från deras bearbetning. Det är dessa som skyddat och i ostördt läge förvarat allt hvad här blifvit ansedt som afskräden. Vid kustfynden deremot har frånvaron af ostronskal förorsakat förstöring af alla lemningar af organiskt ursprung. Vid dessa hafva säkerligen icke heller saknats djurben och musselskal af sådana arter, som funnits vid kusterna, ehuru dessa senare icke varit nog solida och skrymmande att bilda lager, som kunde bibehålla det hela i orubbadt skick. Ehuru således de begge slagen af fyndorter nu vid undersökningar förefalla särdeles olika, då det ena slaget fordrar besvärliga genomgräfningar, och fynden af redskap vid det andra förekomma på de släta sandytorna vid hafvet, så torde de dock under den aflägsna tid, då de tillkommit, hafva haft ungefär samma utseende och egt samma tillgång på redskap af ben och på affall efter olika villebråd och fiskarter m. m. d. Numera äro emedlertid afskrädeshögarne till följd af det orubbade tillstånd, i hvilket de vid undersökning anträffas, det mest upplysande af alla de slag af fornlemningar som vi här i Norden ega, och de hafva också utgjort den källa, från hvilken med skickliga

händer och skarpsinnig blick hämtats viktiga bidrag till kännedomen om landets äldsta befolkning. Vore det obestridligt, att dessa fyndställen icke innehölle det ringaste af sådane redskap, hvilka man förklarar som yngre, så vore det också fullt afgjort, att dylika varit okända för den folkstam, som här lefvat och som således varit den äldsta i landet. Men så är icke fallet, ty det är ådagalagdt genom flera olika fynd, att bättre gjorda verktyg och jagtredskap ofta nog, om än sparsamt på hvarje ställe här förekommit, och detta inverkar redan störande på delningshypotesen. Dertill kommer, att man icke med skäl kan beräkna någon stor procent af tappade saker i dessa af endast onyttiga och obrukbara ting hopade högar. Ty med afsigt bortkastades naturligtvis icke något föremål, på hvilket slipning eller mera tidsödande arbete var nedlagdt, icke en gång något som, om det blifvit obrukbart, skulle kunnat omarbetas. Hvad som här tillfälligtvis tappades, hade säkert lika litet utsigt att länge få qvarligga, då dessa ställen utgjorde sjelfva medelpunkten för hela koloniens lifsverksamhet. Här företogos alla måltider och lika säkert all tillverkning af redskap. Vid behof af nya redskap af mindre storlek användes dertill sönderslagna stycken af de större. Derpå ser man rätt ofta bevis. Af dessa större redskap kan man derföre än mindre vänta många qvarliggande hvarken hela eller i mindre stycken.

Kustfynden, som erhållit sitt namn deraf att de alltid anträffas nära vatten, vare sig vid hafskusterne, vid stränder af insjöar eller flodmynningar, ofta invid strandbrädden eller till och med ute i sjelfva vattenbrynet, voro ännu för ej rätt många år sedan okända såväl i Danmark som i Skåne. Få forskare hafva hittills hunnit egna sig åt de både besvärliga och tidsödande undersökningar, som erfordras för att med hopp om framgång anträffa dessa fyndställen, af hvilka säkert ännu rätt många äro att anträffa.

Flertalet af samlare och äfven flertalet af de mindre offentliga samlingarnas målsmän utsträcka vanligen icke samlingsbegäret längre än att hemma hos sig af kringvandrande utbjudare af fornsaker uppköpa de "vackraste" de hafva att aflåta. Dessa försäljare röna således sällan någon uppmuntran att uppsamla hvad som är mindre lätt afsättligt, ehuru bland detta, dels fragmentariska och dels förbisedda former kunde förekomma. Under mångårigt samlande af fornsaker har jag blifvit temligen

noga bekant med de sedan längre tid tillbaka kända fyndställen inom Skåne, hvilka mest äro bekanta under namn af "verkstäder för stenredskap." Uppmuntrad af der gjorda fynd har jag genom fortsatta undersökningar under de sista åren lyckats att anträffa flera nya kustfynd, om hvilka här lemnas ett meddelande, som torde vara det första angående dessa för oss nya fyndorter och som särskildt med afseende på frågan om stenålderns delning torde vara af någon vikt. Flera af dessa kustfynd tyckas nämligen derutinnan vara olika de danska, att de innehålla större antal af bättre arbetade redskap än dessa, och vid ett par äro anträffade sådana, som vittna om full förmåga att arbeta flintan.

Om det nu icke undantagsvis utan af flera större fynd kan bevisas, att de som äldre och yngre ansedda formerna finnas tillsammans och på fullt giltiga skäl måste anses hafva varit samtidigt begagnade, så måste man ju antaga att deras egare känt flintans mångsidigare behandling, utan att de därför alltid behöft taga hela sin färdighet i anspråk. I sådant fall hafva de också säkerligen egt vida bättre och talrikare redskap vid sina vistelseorter, afskrädeshögarne och kustfynden, än man velat medgifva på grund af hvad som nu efter årtusendens förlopp här anträffas. Då dessa kustfynd vanligen ligga kringspridda på en större eller mindre yta, måste man antaga att mycket af det, som här kvarlegat eller genom flygsandens rörlighet ofta längre eller kortare tid varit blottadt, kommit att förskingras. De fynd som uppsökts ute i vattnet och ännu mera de som anträffats öfvertäckte af ett jordlager, torde på grund häraf böra erkännas ega en större betydelse än de som genom ett mindre skyddadt läge varit lättare åtkomliga.

Utan att tala om hvad som af stenredskap kunnat förskingras allt ifrån den aflägsna tid, då de genom bruket af arbetade metaller blefvo aldeles värdelösa ting, af okynne och vidskepelse säkerligen i mängd förstördes, bör det icke förbises, att en annan tid kom, då en nyare civilisation uppsökte de onyttiga flintredskapen, ännu icke för samlingars bildande, utan af en helt annan orsak, nämligen för uppgörande af eld med tillhjälp af stålet. Tusentals fornsaker hafva för sådant ändamål blifvit förstörde. Ännu för omkring trettio år tillbaka, då hågen att samla förhistoriska fornsaker började att väckas i Skåne, hufvudsakligast genom Sven Nilssons "Utkast till jagtens och fiskets historia," införd i

i 2:dra delen af hans då utkomna Fauna, fans nästan i hvarje bondgård i södra Skåne, i den såkallade "skörasken," bitar af en eller annan sönderslagen flintyxta eller flintknif. Icke öfverallt var tillgång på god flinta, och en tillfälligtvis hittad fornsak af sådan stenart var således välkommen och lätt uppmärksammas som ett nyttigt föremål. Ställen vid kusterna, der arbetad flinta fans i mängd i form af "dönestenaar," "godmorstenar," — benämningar som då ännu allmänt nyttjades af allmogen — voro noga kända af befolkningen i orten, och sådana kallas ännu på olika håll för flintbackar. En af dessa flintbackar har ett i Skånes fyndhistoria känt namn, *Lindormabacken*, och utom dess sedan trenne årtionden omtalade egenskap att vara en "verkstad för flintredskap," befinnes nu samma ställe tillika vara ett "kustfynd." Man har der under lång tid uppsamlat fornsaker af de former, som anses hörande till den yngre stenåldern, och fastän förrådet nu börjar tryta, synnerligast hvad de större och mera i ögonen fallande redskapen angår, anträffas der ännu de mindre som höra till samma ålder. Men derjemte finnas i stort antal de hittills förbisedda enklare former, som skulle höra till den äldre stenåldern.

Professor Sven Nilsson erhöll genom prosten A. Borgström till sin första samling, nu förvarad i Lunds historiska museum, åtskilliga fornsaker härifrån, hvilka omnämnas i hans arbete öfver stenåldern. Med den sistnämde som då bodde i närheten, till vägvisare besökte förf. för mera än tjugo år sedan, för första gången Lindormabacken och hörde hans försäkran, att ännu tidigare platsen varit liksom öfversållad med stenredskap af olika slag, och med dessa kunde naturligtvis vid denna tid ej menas andra, än sådana som nu skulle anses såsom hörande till den yngre perioden, emedan de ofta nämnde af enklare tillverkning eller s. k. äldre då voro okända och åtminstone hvad flertalet af former angår lemnade utan uppmärksamhet. Vi sökte också endast efter sådana som voro slipade, och att af dessa åtskilliga anträffades, liksom äfven väl slagna hjertformiga pilspetsar både med och utan skaft-tunga m. m., kan ännu den förteckning intyga, som några år senare (1854) afgafs, när förf:s betydliga samling af fornsaker öfverläts till Stockholms hist. museum. Af större flintredskap fans redan då icke mycket i behåll vid Lindormabacken, af skäl som redan äro nämnda, men äldre närboende fiskare omtalade, att äfven sådana

der funnits, men att de blifvit uppsamlade och sönderslagne, innan deras värde som fornsaker ännu var mera känt.

Oaktadt dylika berättelser kunna vara trovärdiga, så böra de dock icke tagas med i någon beräkning, då det numera i alla fall icke kan bevisas, att fyndorten med sin i öfrigt märkvärdiga rikedom på fornsaker fordom äfven kunnat framvisa flintredskap af de större och bättre arbetade slagen. De större och slipade verktyg, som ännu sparsamt förekomma utmed hela denna sandiga kust, äro yxor och mejslar af trapp och basalt, i allmänhet af åtskilliga ganska egendomliga former. I de begge ofvan omnämnda samlingarne finnas hela serier af dem. De äro alltid mer och mindre väl slipade samt af fyra eller fem olika typer. Vid besök å fyndstället sistlidne sommar i afsigt att der för första gången eftersöka de s. k. äldre formerne af redskap, lyckades det att erhålla några dylika mejselformer icke endast derifrån, utan från flera andra ställen utmed kusten, der de således fortfarande förekomma. Det lemnas här några afbildningar af dessa typer. Anmärkningsvärdt är, att flera af dem äfven igenfinnas vid de skånska insjöarnes kustfynd.

Fig. 1, 2 och 3 äro konstlösast arbetade och förekomma i Skåne nästan aldrig annat än vid kustfynden. Fig. 2 är alltid af basalt och förefaller oftast som om den vore afslagen, men har troligen icke varit längre, utan tyckes hafva haft fäste i ett ben eller trädstycke, i hvilket skaftet i sin ordning varit fästadt. Fig. 2 och 3 äro temligen tunna kullriga, smalsidorna obetydligt tjockare än eggen. Fig. 4 har deremot slipade bredare smalsidor, men ej så fig. 5, som på samma sätt har dem från begge sidor förtunnade som fig. 2 och 3. Fig. 5 och 6 äro nästan cylindriska, något afplattade. Storleken varierar för alla dessa slag af redskap från 3 till 10 tums längd. Fig. 2 och 3 förekomma i synnerhet oftast ganska små.

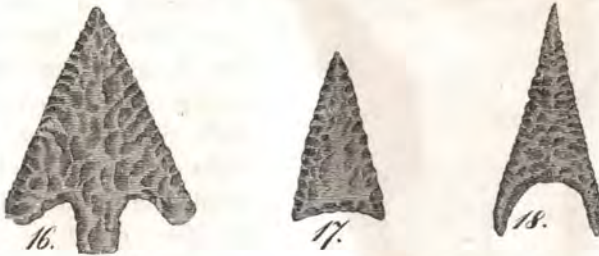
En egendomlighet för Lindormbacken är den märkvärdiga rikedom af de ofta så väl slagna, små tvära pilspetsarne, förut kallade is-

mejslar (fig. 14 och 15). Tidigare kunde de bokstafven i hundratal uppsökas. Nu är antalet betydligt förminskadt, men åtskilliga tillvaratogs dock äfven nu, — deribland några utmärkt väl slagna, — för att i sin mån bidra till afgörande af frågan, huruvida icke tillverkningen af sådana måste förutsätta långt drifven färdighet i flintans arbetande. Ur samma synpunkt förtjena

att uppmärksammas de små hjertformiga pilspetsar, hvilka också härstädes anträffats i temligen stort antal. Några erhöles äfven vid mitt besök (Fig. 16, 17 och 18). Förskrifva sig dessa olika

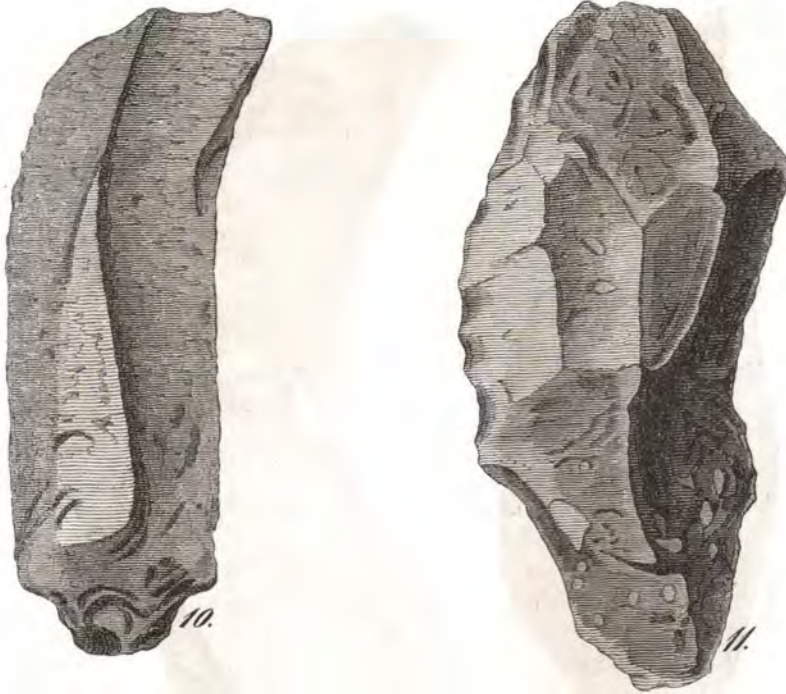
slag af pilspetsar från samma tid som de öfriga redskap, hvilka längre fram skola uppräknas bland de summariske resultaten af ett par timmars letande, och detta kan väl knapt betviflas, då de småningom blottade genom blåsten som sätter flygsanden i rörelse alltjemt hittas jemte dessa — så tillhöra de också samma urinnevånare, och dessa kunna då ej fränkännas skicklighet i flintans behandling, ty dessa små redskap intyga en sådan i hög grad. De bäst slagna af de större jagtvapnen, såsom dolkar och lausspetsar, öfverträffa dem icke häruti. Dessa verktyg äro ofta verkliga konststycken och påtagliga bevis på det herravälde, man egde öfver den spröda flintan. Bland huru många man än må söka, förnekar det sig aldrig. Man finner sådana, som afsigtligt äro med mer eller mindre omsorg arbetade, men ingen som under vexlande form lemna ett vandt öga annat intryck än att tillverkaren med stor lätthet utfört sitt arbete. Samma intryck erhåller man i min tanke äfven vid granskningen af de enklaste bland alla redskap af de råare formerna, de såkallade flintknutorna, eller de säkerligen med hastig, men tydlig bearbetning, tilldanade rundformiga flintstycken, som erhållit detta namn. Att de afse en särskild användning synes lika troligt, som att egarne, att döma efter de få, men säkra slag genom hvilka de som redskap bekommit sin form, kunnat göra dem vida omsorgsfullare, om ändamålet så hade fordrat. Man har antagit, att dessa varit använda såsom kastvapen vid jakt eller såsom sänken på fiskgarn, men man skulle mot denna förklaring kunna göra den anmärkning, att strandbrädden öfverflödar på småsten, af vågornas rörelse ovalt tillrundade, hvilka till sådana ändamål hade varit

alldeles lika användbara. Steenstrup antager äfven att flertalet af andra former, tillhörande de rått arbetade, äfven de som tydligen äro formade som kilar och lansspetsar skulle varit brukade till notsänken. Men i detta antagande kan han måhända hafva gått för långt, ty äfven om dessa redskap, som han förmenar, icke varit brukbara till de ändamål, som tilldanningen antyder, så behöfde de väl icke gifvas sådan form, för att blott brukas i stället för vanliga mindre kiselstenar. Aldrahelst då dessa notsänken antagas hafva varit insydda i små väskor eller kapslar af bark eller näfver, hade väl dessförinnan behöfts gifvas dem form af yxor eller knifvar m. m.

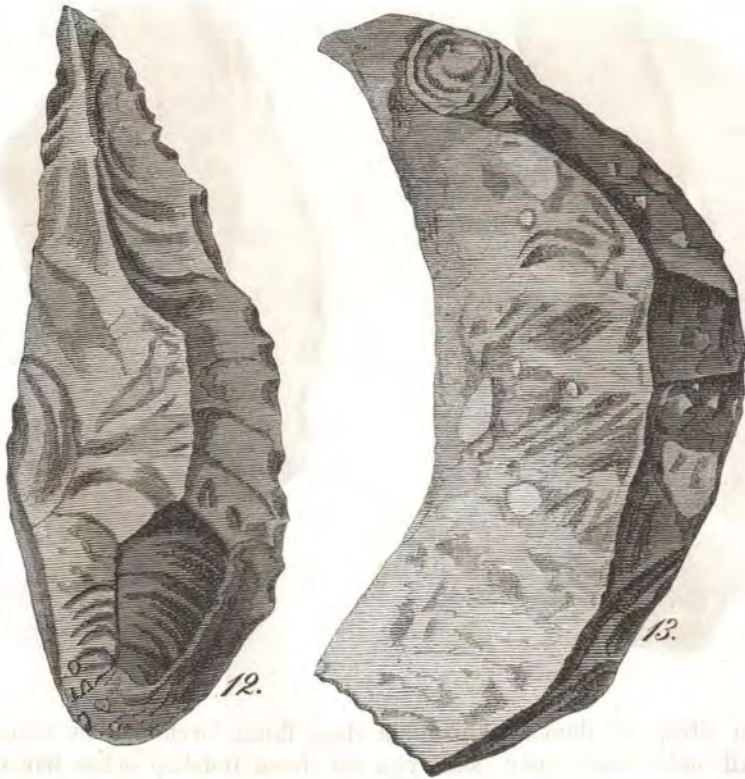

De större såkallade ismejslarne (fig. 8 och 9), samt de öfrige redskapen hörande till samma klass (fig. 10, 11, 12 och 13) äro alla af en slags gröfre flinta liksom flintknutor, skrapor, och mängden af det affall, som anträffas. Denna är grå och mindre klar samt hvitprickig och sprödare än den finare sort, af hvilken alltid de små pilspetsarne äro förfärdigade.

Men äfven af denna sistnämnda slags flinta förefinnes en mängd affall och finare spån, som visa att dessa redskap också här på stället blifvit förfärdigade. Det synes som om man vid Lindormabacken, liksom på öfriga platser i denna trakt der kustfynd anträffas, endast med svårighet kunnat från annat håll förskaffa sig den bättre flintan och användt de mindre stycken af densamma, som man kunnat åtkomma, till smärre redskap samt för öfrigt nöjt sig med kiselstenarne från stranden, af hvilka de råare redskapen äro tillslagna.

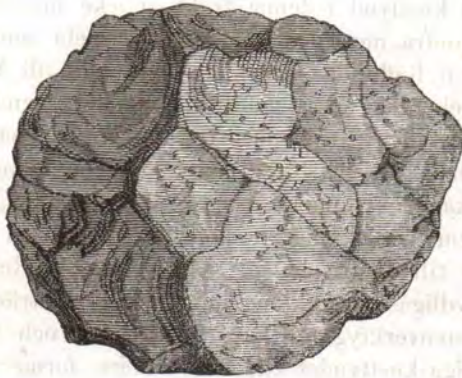
I de närbelägna stora torfmossarna och vid odlingar hittas ganska nära flygsandens områden utmed stranden slipade flintredskap äfven af större dimensioner och af fullmogen flinta. Om också bevis saknas för dessas samtidighet med hvad som anträffas på sandfälten, är det dock mera än möjligt, att de der blifvit tillverkade och under jagtfärder tappade i de fordna sjöarne, derifrån de nu ur torflagret framletas. Lika möjligt är äfven att många redskap under den tid, då dessa fornsaker af flinta betraktades som dvärgarnes och

trollens tillhörigheter, afsigtligt uppsamlades från ställen der de ännu lågo kringspridda och kastades i sjöar och andra vatten. Åtskilliga anledningar förefinnas till sådana antaganden och för icke mera än en mansålder tillbaka, hördes berättelser om dylik afsigtlig och ännu bruklig förstöring af stenredskap i vissa trakter, under det i andra orter de ansågos skyddande för åskan och derföre förvarades.

Af de nu vid Lindormabacken eftersökte äldre formerna af flintredskap tillvaratogs:

- 40 st. större och mindre flintknutor (fig. 19).
- 30 „ plattare runda skrapor (fig. 20).
- 17 „ aflånga knif- eller lanspetsformade redskap (fig. 10, 11, 12 och 13).

19.

20.

21.

15 st. kil- eller yxformade redskap (fig. 8 och 9.)

2 „ flintkärnor (fig. 21).

Stället är emellertid numera så genomsökt, att det icke har mycket kvar af fornsaker och för framtiden snart icke mera kan åberopas som någon ovanligare fyndplats. Som sanden icke på en gång blottar alla sina skatter, så kan man likväl ännu vara viss på, att af pilspetsar och gröfre redskap finna ett temligen stort antal. Flintknutor och platta runda skrapredskap förefinnas nästan flera än man vill medtaga, men yx-formerna äro sällsyntare.

Om öfriga kustfynd i denna trakt är icke mycket att tillägga. De likna hvarandra mer och mindre, och hela sandsträckan utmed hafvet från Raffunda socken i söder ända till Åhus i norr, äfvensom Wannebergas stora mera inåt landet gående sandfält, är så att säga glest öfverströdd med redskap från stenåldern, från de enklaste formerna till de större mera i ögonen fallande och bättre arbetade, hvilka dock numera icke så ofta anträffas, men stundom blottas från sin betäckning af sand, då denna vid starkare stormar förflyttas till andra lägen. Vid Hafäng i Raffunda socken, hittills den sydligaste punkten inom detta vidsträckta flygsandsområde, der stenverktyg talrikare förekommit och hvarest nu vid det der befintliga kustfyndet endast de rårare formerna finnas qvar jemte bitar af groft arbetade lerkärl, hafva fordom efter berättelse, äfven intygad af d:r H. Hildebrand, bättre arbetade redskap anträffats. För min del har jag här tillvaratagit fragmenter af åtskilliga slipade yxor och en bit af en sådan, som blifvit omslagen till en flintknuta. Märkvärdigt nog hafva äfven bronsfynd här på alldeles samma plats ofta blifvit anträffade och ännu fortfarande göras sådana fynd på detta ställe. Oaktadt både dessa bronsaker och stenverktyg nu anträffas i samma yta, så kunna under långa tidrymder qvarlevorna af den äldre kulturperioden haft legat begrafna af ett sandlager, som i senare tider bortblåst. Derigenom hafva föremålen från bronsåldern blifvit blandade med stenredskapen. Endast på detta sätt kan blandningen af dessa lemningar från de begge olika åldrarne förklaras. Man har så mycket mera rätt till detta antagande då det är af befolkningen i orten sammanstämmande intygadt, att man för ej mera än omkring tjugo år sedan efter en stark storm med förvåning fann en stor stendyss här på en gång blottad. Sanden hade sänkt sig flera alnar och, som det tyckes, ända till den yta, som var den normala då urinnevånarne här lefvat, ty straxt under denna befinna sig härdar af mindre stenar och spår af aska och kol.

Vid Julebo anträffas på flera ställen af sandfältet små fläckar, på temligt afstånd synbara derigenom att de äro öfverströdda med småsten. Bland dessa finner man nästan alltid flintafslag och här och der gröfre redskap, mest flintknutor och skrapor, samt ganska ofta små tvära pilspetsar. Det tyckes således som på stora sträckor skulle finnas ett jemt utbredt lager eller så att säga kulturskikt, hvilket, der det ej af sanden är betäckt, framvisar

spår af ur-folkets under en anmärkningsvärdt lång tid fortsatta vistelse i denna trakt. Mellan Julebo och Åhus, särdeles vid Yngsjö, der Helge å utfaller i hafvet, och ännu på några andra ställen äro de råare redskapsformerna af flinta företrädesvis att finna, och från ett sandområde har tillvaratagits ett ovanligt antal af de små hjertformiga pilspetsarne, men i öfriga afseenden förete dessa ställen intet vidare anmärkningsvärdt. Flera der anträffade aflånga slipstenar med långsgående fördjupningar äro dock bevis att slipning af redskap skett nere på sanden. Från dylika mera negativa bevis om de slipade och väl arbetade redskapens samtidighet med de enklare har man att vända sig till andra fynd, der de obestriddigen anträffats jemte hvarandra under sådana omständigheter, att de icke gerna kunna tänkas nyttjade annat än af samma egare ¹⁾.

Ett sådant fyndställe, som aflemnat sitt innehåll i mera orubbadt skick, är beläget på motsatta kusten af Skåne, vid *Sofiero*, $\frac{1}{4}$ mil norr om Helsingborg. Under loppet af de tvenne sista åren hafva der blifvit tillvaratagna en mängd fornsaker från stenåldern, funna vid odling och planering af de sluttningar och mindre dalgångar, som sänka sig åt den temligen närbelägna stranden. Dessa fornsaker, som förvaras af trädgårdsmästaren på stället, äro

¹⁾ All anledning är att förmoda att äfven kustfynd förefinnas vid kusterna af Blekinge, Halland och Bohuslän. I sistnämde provins äro till och med sådana redan anträffade. Den nitiske fornforskaren A. E. Holmberg omtalar i sina utgifna arbeten, huruledes han härstädes på flera ställen funnit hvad han kallar "halfärdiga stenredskap" i mängd, och bland dessa har han säkerligen icke uppmärksammat alla former af det råare tilldaningssättet, ty dessa voro på hans tid ännu icke iakttagne. Jag har icke varit i tillfälle att undersöka de af honom uppräknade platser der förenämnda halfärdiga redskap blifvit funna, men deremot i närheten af Göteborg tagit kännedom om ett annat fyndställe, som innehåller redskap både från den äldre och yngre stenåldern. På Hisingen vid Qvillebäcken hade vid planering af en väg till ett landthus uppåt Lilla Ramberget från den forna elfvens strandbrädd funnits enligt uppgift "en mängd tillslagna bitar och spånor af flinta samt bland dem, allt nära under jordytan, en hammare af basalt." Denna senare förevisades, men allt det öfriga hade man ej tillvaratagit. Vid en ny gräfning på samma ställe påträffades öfverallt, ett spadtag under grästorfven på bergsslutningen, spånor och affall och deribland ett par skrapor ("skrabere") af den råaste formen samt en pilspets med tvär egg. Tiden medgaf endast en helt kort undersökning, men det upplystes att på andra ställen af bergets sluttningar äfven liknande fynd och redskap af olika slag hade förekommit.

af honom med en lika prisvärd som ovanlig omtänksamhet hop-samlade, ty intet af hvad som förekommit har ansetts af under-ordnad värde, utan allt har tillvaratagits. I följd häraf erbjuder detta fynd den fullständigaste typsamling af alla stenåldrens former, från de såkallade äldre till alla slag, som ansetts höra till de yngre. Den här nedan lemnade förteckning öfver denna samling upplyser bäst, huru i densamma nästan intet slag af redskap eller föremål felas; till och med perlor af mosaik och berrnsten samt slipstenar af flera slag förefinnas. Allt är likväl funnet inom samma begränsade område, och ej i följd af särskilda undersökningar, utan endast tillfälligtvis vid jordarbeten.

Efter uppgift af tillvaratagaren har med få undantag allt anträffats i jordytan, ingenstädes hopadt i större mängd, utan temligen jemt fördeladt vid fyndställen. Den af mig på stället hösten 1870 uppgjorda förteckningen innehåller:

- 8 st. hammare med skafthål.
- 5 „ mejslar af trapp och basalt.
- 1 „ d:o ovanligt lång, (denna liksom de förenämnda är af samma form, som är så vanlig vid de skånska kust- och insjöfynden. Se fig. 4 och 6.
- 50 „ större och mindre slipade eller omsorgsfullare tillhuggna mejslar och yxor af flinta, deribland dock flera fragmentariska.
- 30 „ knifvar, lanspetsar, halfmånformade redskap, alla af bättre arbete, såsom fragmenter.
- 7 „ långa trekantiga pilspetsar af flinta.
- 2 „ skyttelformade brynstenar ¹⁾).

¹⁾ Vid museerna i Köpenhamn och Stockholm har man hänvisat hela denna grupp af redskap till järnåldern, sedan de vid åtskilliga fynd blifvit anträffade tillsammans med jernvapen och sjelfva brynstenarne äfven ofta nog omgifna af en jernögla. Deraf är väl till fullo afgjort, att de varit nyttjade under järnåldern, men å andra sidan hafva de, åtminstone i Skåne, blifvit funna tillsammans med stensaker och måste då vara lika gamla som dessa. Ofvan-nämnda fynd är ju så afgjort som möjligt från stenåldern; i min enskilda samling funnos ett par exemplar, som på olika ställen anträffats tillsammans med andra stenredskap, och i Nordisk Tidskrift for Oldkyndighet III sid. 300, omtalas äfven, att en dylik oval brynsten förekommit i en graf från stenåldern jemte andra redskap. I statens museum i Stockholm finnes ej mindre än 110 ovala brynstenar från Skåne, och inom denna provins äro spår af järnåldern och fynd från densamma så ovanliga, att det är föga tänkbart, att de skulle så

- 1 st. knacksten, vackert exemplar med spår af begagnande, har tvenne fördjupningar för stenens fasthållande mellan fingrarne.
- 2 „ större konkava slipstenar.
- 1 „ affång slipsten med långsgående djup fåra.
- 10 „ bernstens och mosaikperlor.
- 50 „ redskap af de olika slag, som blifvit hänförda till den äldre stenåldern, kil-, yx- eller knifformade skrapare, flintknutor och andra af obestämdare form, alldeles liknande dem från de danska och redan omnämnda skånska kustfynden.
- 10 „ flintkärnor af olika storlek samt en mängd spånor och afslag från redskapstillverkning.

Härtill kommer att dessutom en profsaming af olika här funna redskap i omkring femtio exemplar blifvit af egaren till Sofiero, H. K. H. PRINS OSCAR, uppsänd till statens museum i Stockholm, der denna sändning som sig bör förvaras såsom ett sammanhängande fynd.

Då man nu i sin helhet betraktar hvad som här anträffats af närmare 300 nummer, så utgör det utan all vidare utläggning eller möjlighet till tvifvel ett öfvertygande bevis på den fullständigaste blandning af de såkallade äldre och yngre redskapsformerna. Deras samtidighet kan väl icke rimligtvis betviflas, då ingenstädes det ena eller andra slaget blifvit funnet hvar för sig, utan alla än här, än der spridda under jordytan. Fyndet i sin helhet synes rätt tydligt tala mot delningen af stenåldern, och för min del har jag icke kunnat uppsöka några omständigheter, som förringa vigten af detsamma.

Innan jag hunnit taga kännedom om detta fyndställe, hade jag nogare undersökt ett annat, som vida längre varit känt, och detta liksom ännu flera andra hade redan stadgat min öfvertygelse,

godt som ensamt representera densamma. Ingen af alla dessa bevara något spår af jernöglor, men vid angifvandet af fyndomständigheterna omnämnas i de aldra flesta fall alldeles icke hvilka redskap, som jemte dessa brynstenar anträffats. Liksom i öfra Sverige intygar talrikheten af nämnde redskap i de danska torfmoss-fynden från jernåldern, att de ofta varit nyttjade så långt ned i tiden, men deras tillvaro ända från stenåldern torde måhända dock komma att framdeles bekräftas.

att intet fynd i Skåne förekommit, som vore att hänföra till någon viss ålder af de tvenne, som delningen antager.

En fyndort vid Ringsjön omtalas i tidskriften *Iduna* del. X, der det uppgifves, att flintknifvar och sönderslagna flintstycken funnits i stort antal vid Ringsjön. Sjelfva platsen uppgifves ej. Äfven Worsaae nämner ett kustfynd vid Ringsjön. Professor Sv. Nilsson säger om detta fyndställe i *Stenåldern* 2:dra upplagan sid. 73, "man har talat om verkstäder, der ifrågavarande redskap blifvit tillverkade, och man har sagt, att en sådan funnits vid stränderne af Ringsjön, der man på ett par ställen funnit och ännu finner ej blott flintskärfvor, utan tillhuggna och slipade stenyxor m. m. Undersökningar på stället hafva visat mig, att derstädes fordom varit ett par gånggrifter, som blifvit förstörda, och att nämnda flintskärfvor och flintredskap legat vid och uti dessa. Sådant är förhållandet vid de flesta gånggrifter. Skärfvor uti stora hopar ligga vanligen vid ingången till sådana grifter, inuti hvilka färdiggjorda redskap finnas. Härigenom vederlägges således hypotesen om en stenverktogsfabrik vid Ringsjön."

Professor Sv. Nilsson har sjelf nyligen varit i tillfälle att öfvertyga sig, att denna förklaring icke är fullt riktig, då han sett den mängd stenredskap af de såkallade äldre formerna, som jag samlat på stället, och då dessutom beskaffenheten af fyndorterna ute i vattnet utmed ett stycke af stranden, ganska riktigt på tvenne olika ställen, omöjliggör tanken på förstörda gånggrifter. Men professor Sv. Nilssons yttranden äro af vigt och tjena i dubbelt afseende till belysning af vårt ämne, dels genom hans intyg att slipade stenyxor här förekommit, dels genom omnämmandet att flintskärfvor ofta förekomma vid gånggrifterna. Häri ligger nämligen ett nytt bevis till de många, som skola andragas, att alla de enklaste redskapsformerna, hvilka ända till nyaste tid varit förbisedda och kollektift benämnda flintskärfvor, åtskilliga gånger vid undersökningar af sådana gånggrifter blifvit anträffade i dessa, som just afgjordt skulle vara den yngre stenålderns minnesmärken.

Af det redan anförda är emellertid troligt, att kustfyndet vid Ringsjön varit lika oafåtliga genomletadt för erhållande af stenredskap som Lindormabacken, men liksom der befans ännu sistlidne sommar på detta ställe god tillgång på de hittills förbisedda formerna.

Fyndställets omfång och ytterligare tillgång på redskap föll ännu mera i ögonen, då för anläggning af en brobyggnad vid Bo, inom dess område från strandbrädden bortfördes en större jordmassa, hvilken användes till fyllning i landfästet vid den nya brons södra sida. I denna jordmassa fans en mängd stensaker af olika slag, hvaraf flertalet tillvaratogs vid den närbelägna egendomen Bosjökloster, hvarest de förvaras af förvaltaren. Äfven dessa visade omväxlande, alldeles som vid det senare anträffade Sofiero-fyndet, både de enklare och bättre arbetade formerna, ehuru man icke då förstod att nogare uppmärksamma de förra. Af de slipade fornsakerna, hvilka således företrädesvis uppsamlades, förekommo åtskilliga exemplar af samma mejsel- och yxformer af trapp, som redan äro omnämnda som karakteristiska för fyndorterna på Skånes östra kust. Särdeles erhöles flera af den smala aflånga rundade formen fig. 6 och 7. Flintredskap funnos äfven, både slipade och väl tillhuggna, men i mindre antal. Hela jordmassan var blandad med skärfvor, spånor och mindre stycken af flinta och äfven af rårare redskap; af dem ligga antagligen ganska många bland den bortförda, nu oåtkomliga fyllningen, att döma af hvad som kan uppsökas i den fördjupning, hvarifrån den blifvit tagen. Då jag vid ett föregående besök på stället hade erfarit, att utmed stranden i vattnet åtskilliga redskap vore att finna, valde jag för en ny undersökning förliden sommar en sådan tid, då efter längre torka vattenståndet i sjön var lägre, och det lyckades då också att mest ute i vattnet uppsamla följande stora antal af kustfynds-redskap af hvilka också några lågo kvar i den omtalte utgräfningen:

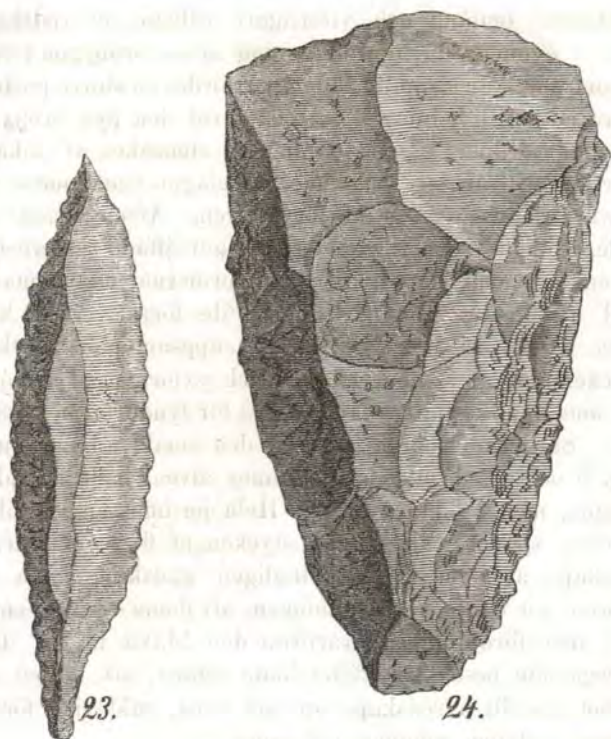
omkring 50 större och mindre flintknutor;

öfver 40 mer och mindre runda tunnare sådane;

26 stycken flintkärnor (flintblokke) (fig. 22) hvaraf åtskilliga med ett egenomligt slags handtag, tydligen afsedd att hålla uti vid fränslagning af de finare spånorna;

22.

nära 30 stycken mera och mindre tydliga kil- eller yxformiga redskap (fig. 24 och 25).

omkring 40 stycken knif- och borrhformade redskap, pilspetsar m. m. (fig. 23);

samt flintspånor och sådan mängd af skärfvor och afslagna bitar, att deras tillvaratagande ej kunde ifrågakomma. En liten tvärggad pilspets hittades äfven ute i vattenbrynet liksom tvenne slipade yxor af trapp. En hammare med skafthål, som af en närboende fiskare hittats på samma ställe i vattnet, inköptes. Den var starkt anfränt genom långvarigt liggande i sjön. Ytterligare tillvaratogs en del fossila ben, alla liggande under vattenytan och derföre väl bibehållna. Åtskilliga af dem synas klufna för märengens uttagning. Dessa hafva dock ännu ej hunnit vetenskapligt undersökas för bestämmande af de djurarter de tillhört.

Till hvilken ålder vill man nu hänskjuta detta fynd?

I närheten af Womb-sjön har uppmärksamheten nyligen blif-

vit fästad på en plats, hvarest åkerjorden vid plöjning bringar i dagen flintredskap jemte spånor och affall. Belägenheten utmed den fordna, då bredare årännans mynning vid sjön, angifver en boningsplats från stenåldern; — fynden hafva dock ej hittills varit talrika. De funna redskapen äro af de vanliga formerna: flintknutor, skrapor, flintkärnor m. fl. slag, men äfven här hafva slipade redskap anträffats, bildande en liten samling, som på stället förvaras af arrendatorn.

En mil från Ystad, nära Skifvarps åns utlopp i Östersjön, har likaledes på en höjning ej långt från stranden påträffats en plats, der stenredskap fordom synas hafva varit talrika och blifvit tillverkade. Vid en vandring utmed denna kust har förf. sjelf anträffat detta fyndställe. Det har ännu icke blifvit tillräckligt undersökt, och detta kan ej med fördel ske, förrän det till åker begagnade stället blir ånyo omplöjdt. Der gjordes dock vid första besöket ett af de betecknande fynd, som sedan ofta förnyats. Under det att emellanåt en och annan flintknuta och skrapa af de öfverallt enahanda, enkelt tillverkade slagen uppsamlades, funnos äfven icke allenast tvenne fragmenter, det ena af en slipad och det andra af en väl tillhuggen flintyx, utan äfven en mindre tämligen tunn flintknuta, som vid närmare påseende på begge sidor tydligen visade sig vara ett stycke af en särdeles väl slipad flintyx. Således ett yxfragment från den yngre stenåldern, som blifvit omarbetadt för att framställa en form, som skulle tillhöra den äldre, den tid då man icke förstod att slipa flintan! Detta exempel står emellertid långt ifrån enstaka. I Lunds historiska museum förvaras under n:o 8264 a en rund temligen tunn skrapa, hvilken

25.

är förfärdigad, som det ögonskenligt synes, af ett stycke af en större flintbåla. Den väl slipade alls icke kullriga utan fullt släta ytan visar nämligen påtagligen, att stycket, af hvilket det omgjorda redskapet blifvit omarbetadt, icke kunnat vara en mindre yxa, utan en sådan, som antagligen haft bland de aldra största dimensioner. Denna skrapa är cirka $2\frac{1}{2}$ tum i diameter samt ungefär $\frac{1}{2}$ tum tjock. Till museum har den blifvit inköpt i en samling, som hufvudsakligen bildades, innan ännu striden om stenåldrens perioder var börjad.

Steenstrup har i sin kritik af delningsteorien äfven fäst uppmärksamhet på en från en afskrädeshög tillvaratagen skrapa, som blifvit tillslagen af ett stycke af en väl slipad yxa.

Alltså föreligga här åtskilliga olika exempel på redskap från den såkallade äldre stenåldern, som man behöft och användt, sedan de om stenåldrens utveckling och slut talande omsorgsfullt slipade redskapen redan varit nyttjade och hunnit blifva förbrukade. Senare danska kustfynd lära ytterligare och rikligen hafva afgifvit samma intyg.

Om det nu genom beskaffenheten af fornsaker, anträffade i samtliga kustfynden, är ådagalagdt, att ingenstädes de så kallade äldre redskapsformerna ensamt förekomma, utan dessa städse befinnas blandade med slipade och bättre arbetade redskap, och att i detta fall delningsbestämmelserna icke här äro tillämpliga, så blir nästa fråga, huruvida icke också de ofta nämnda äldre formerna fortfarande varit nyttjade under den förmenta yngre stenåldern. — De nyss omtalade fynden besvara den redan, men andra intyg finnas äfven. Sådana innehållas i de få undersökningar af grafhögar som blifvit företagne. Att det icke skett oftare oaktadt den rika tillgången på dessa fornlemningar, är en följd af lagstiftningen, hvilken som man vet visligen förbjuder allt slags ofredande af dessa minnesmärken, hvilka endast med särskild tillåtelse få öppnas eller rubbas. Många hafva väl ända intill senaste tider det oaktadt blifvit genomgräfdt och förstörde, men om de anträffade fynden i dem har man naturligtvis ej erhållit någon kännedom. Det är endast från de få, som af vetenskapsmän blifvit öppnade, som man har erfarenhet att åberopa. Redan 1822 beskref den långt före sin tid stående forskaren, prosten Magnus Bruzelius, uti *Iduna* (9 häftet sid. 285) den af honom 1819 särdeles noggrant undersökta, inom Qvistofta bys område belägna

Åsahögen, och ur hans omständliga berättelse framgår, att redan här s. k. äldre former af stenredskap kunna spåras jemte de vanligare, som då endast voro såsom sådana kända. Han beskriver nämligen i den grundliga redogörelsen, huru bland cranier, smycken af bernsten och bitar af urnor samt väl arbetade flintredskap anträffats:

- ”7:o Flera mindre flintknifvar och skärfvor af besynnerlig form, bland hvilka isynnerhet märkas
- a) En ganska tunn och liten flintyxa med en trubbig egg, som slutas i tvenne utstående spetsar eller hörn.
 - b) En slags knif med skaft och blad af trubbig egg, men utan omsorg arbetad.
 - c) En med mera omsorg huggen knif, som i båda eggarna är utsirad med fina hugg liksom de större flintknifvarne och som haft en liten tunga, hvilken nu är afbruten.
 - d) En trekantig pilspets, klufven med största omsorg.

Den under a) omtalade yxan tyckes tala om de s. k. äldre formerna, liksom den derefter omnämnda knifven, och äfven andra redskap, hvilka sedan omnämnas såsom varande af ”nog besynnerlig form.”

Under ledning af riksantikvarien Hildebrand äro öppnade några grafhögar (beskrifna i Ant. Tidskrift för Sverige 1:sta delen) hvilka samtliga äfven äro af upplysande natur för frågan om samtidigheten af de olika redskapsformerna. Sid. 230 förekommer först redogörelse för en i Småland öppnad grafhög i Hamneda socken. Utom ett bronsvärd och en bronsknif fans här af flinta, i samma stenkista, en väl arbetad lanspets, 6 tum lång, en mindre sådan, samt ett redskap (afbildadt sid. 235), fullkomligt liknande de som förekomma vid kustfynden. Här förekomma sålunda tillsammans icke allenast s. k. yngre och äldre redskapsformer, utan detta i ett till bronsåldern hörande fynd, utvisande att ännu på öfvergången från stenåldern de enklare formerna kunna förekomma.

Sid. 256 beskrifves en i Lutra socken i Westergötland öppnad grafhög, i hvilken fans jemte ett stort antal människoben, som samtidigt syntes hafva blifvit hopade på hvarandra, en mängd flintredskap, bland hvilka såväl flintlansar som skrapor, väl slagna pilspetsar och åtskilliga redskap af ben, deribland mest lansspetsar och nålar. Dessa benredskap anses till någon del vara af hemdjur, såsom får och svin. Äfven förekomma tänder af olika slags hundar. Denna graf, som mera anses som ett slags ”benhus,” måste

således vara hörande till en relativt yngre stenålder, men det oakadt hittas här ännu skrapor.

Härefter följer beskrifning öfver öppnandet af en i Slöta socken, äfven i Westergötland, befintlig graf, hvori likaledes en mängd människoben synas hafva blifvit nedlagda, sedan sjelfva kropparne varit förmultnade. Äfven här funnos stenredskap, men blott sådana som ansetts höra till den yngre stenåldern, samt en flintknuta, flintskärfvor och afslag utan bestämda former, de flesta dock ganska små. Således en blandning af redskap, som försvårar att till någon viss ålder hänföra denna graf.

Af rektor N. G. Bruzelius undersöktes 1853 en grafhög i trakten af Christianstad, der tvenne stycken groft tillhuggna kilar anträffades enligt hans upplysning af det slag, "som i stor myckenhet finnes i kökkenmöddingerne." Ben af husdjur lära äfven hafva anträffats derstädes. Vid denna tid tänkte ännu ingen på olika perioder inom stenåldern, men fyndet hör till dem, som nu tala emot en sådan indelning, ty densammas förfäktare vilja naturligtvis icke hafva dessa former af redskap funna tillsammans med ben af hemdjur. Med för handen varande materialier ser förf. sig icke i tillfälle att framsöka fyndbeskrifningar från flera grafvar från stenåldern, som noggrannare blifvit undersökte, men af de som anförts och som utgöra de i sednare tider öppnade, torde man finna, att någon yngre stenålder icke utmärker dem hvad sjelfva redskapen beträffar, men väl att närvaron af ben af husdjur hänvisar dem till stenålderns slut. Men vid denna period vitsorda de ännu bruket af de råa former, som äro egendomliga för affallshögar och kustfynd och som ensamt skulle tillhöra dem. Grafhögarnes intyg äro således hos oss ej talrika, men den erfarenhet de afgifva, är som man finner, icke till förmån för delningen, utan tvärtom öfvertygande om omöjligheten att ännu antaga någon sådan. — Äfven torde man böra iakttaga, att oakadt den ofantliga rikedom, som skånska jorden hyser af dessa så utmärkt väl arbetade, ofta särdeles stora och väl slipade bilar och yxor af flinta, hammare af olika former och det mest fulländade arbete, samt prydligt tillslagna dolkar och lanspetsar m. m., så är det dock icke från grafhögarne, som dessa årligen och i aldrig trytande mängd företrädesvis hemtas, utan från tillfälliga fynd vid odlingar eller plöjning af den i kultur varande jorden vid dikning och torfupptagning. De få gånggrifter och andra grafhögar från sten-

åldern, som blifvit öppnade och vetenskapligt undersökta, hafva visat redskap af ganska vanligt slag och alldeles icke utmärkta genom något sorgfälligare arbete eller ovanligare storlek. Icke en gång då stenredskap förekomma tillsammans med brons-vapen, afgifva de förra prof på någon utvecklad arbetsfärdighet. — Af dylika fynd, hvaraf åtskilliga förvaras i de stora offentliga museerna i Stockholm och Köpenhamn, kan icke ett enda framsökas der stenredskap af fullkomligare arbete blifvit funna tillsammans med fornsaker från bronsåldern. Tvärtom utgöras de oftast af en vanlig mindre knif, lanspets eller något dylikt. Hade stenåldern utvecklats så, som man velat påstå, att nämligen arbetsskickligheten mer och mer stigit, så skulle väl de enklare mera primitiva formerna och de som man kallat sämre arbetade, blifvit alldeles utträngda af de fullkomligare, hvilka således uteslutande borde iigenfinnas vid öfvergången till bronsåldern, och dessutom skulle väl någon gång anträffas större fynd, mera tydligt talande om denna utbildade konstfärdighet, som föraktade de förut brukade sämre arbetade redskapen, men så är långt ifrån fallet. — Ingenstädes har något sådant fynd blifvit gjordt, och i ingen trakt förekomma de bättre arbetade redskapen på ett sätt, som uttrycker en högre kultur. — I Sveriges mellersta provinser, der man på goda grunder bör kunna antaga stenåldern som yngre, är förhållandet enahanda. Bristen på flinta orsakar här, att redskap af denna stenart i allmänhet äro sällsyntare än de med skafthål försedda formerna af mjukare stenarter, men flintredskap förekomma i vissa provinser dock talrikt nog der de flitigare eftersökas och då på samma sätt som i Skåne d. v. s. till största antalet utan att vara med större omsorg, eller om man heldre vill med större arbets skicklighet, förfärdigade. Här och der anträffas de aldraförsta utmärkt slipade bilorna, men mängden utgöres af vanligare exemplar, på hvilka blott mindre slippningsarbete är nedlagdt. Det är hufvudsakligast inom Skåne och på de danska, öarne, som man finner den största mångfalden både af former och exemplar, men det är också här som man svårare än på andra håll kan fördela dem som lemmingar af tvenne olika kulturer. Mellan de oslipade eller blott groft tillhuggna och de bättre arbetade och blott obetydligt i eggen slipade verktygen, som skulle bilda den egentliga öfvergången mellan begge åldrarne, är gränsen så svårfunnen, att man heldre ville försöka, om icke fulländningen i arbete

och form och dermed ofta förekommande större exemplar skulle kunna bilda en klass för sig af stenredskap, som kunde hänföras till stenålderns slut, men äfven ett sådant försök torde af hvad som redan anförts möta stora svårigheter. — Dessa större redskap äro af alldeles samma slag som de mindre, men till dem tyckes man hafva valt den utmärktaste flinta af vanligen mörkare färger. De stora bilorna äro oftast gula, bruna, blågrå och svarta, och likaså äro de större dolkarne af dessa mera ovanliga färger. Det tyckes således som om man satt ett högt pris på den kulörta flintan och alltid bearbetat de större stycken man af sådan kunde öfverkomma på det sorgfälligaste sätt. — I intet afseende ökades brukbarheten genom den så betydligt ökade möda man nedlagt vid förfärdigandet. Kan det då icke antagas, att dessa prydligare redskap varit nyttjade som ett slags praktvapen jemte de mindre ansenliga, och är icke ett sådant antagande lika troligt som att de skulle utgöra lemningar af en viss kulturgrad. Om en sådan finnas ju inga intyg, inga spår af till en sådan hörande boplatser, ingen serie af olikartade redskap, hvilka borde förutsättas för ett folk, som åtminstone borde stå närmare gränsen af öfvergång till boskapsskötsel eller åkerbruk, utan då hemdjur någon gång spåras i grifthögarne, finnes visst icke alltid derjemte dessa dyrbarare jaktvapen och verktyg, utan lika ofta om ej oftare redskap af vanliga och ofullständigare slag. Ännu fordras nya iakttagelser, inman de många hithörande gåtorna blifva lösta. Fyndomständigheterna hafva för länge blifvit förbisedda, under det, att de i rader efter storlek och form ordnade fornsakerna i samlingarne vuxit till tusenden. Men ännu äro icke förråden under jordytan uttömde, nya fynd komma helt säkert att gifva nya lärdomar, och vid hvarje blir säkerligen granskningen fullständigare samt dessa ännu ej fullt utredda förhållanden närmare afgjorda.

I sammanhang med de redan afhandlade kust- och sjöfynden torde här något fullständigare böra redogöras för ett både ovanligt och ganska betydligt fynd, som hittills icke i sin helhet blifvit beskrifvet och som i åtskilliga afseenden skiljer sig från de förenämnda. Det påminner i många fall om de uti Schweiz och äfven derefter i andra länder i förening med de så mycket omtalade påbyggnaderna anträffade fynd. Då dessa för en del läsare möjligen icke äro närmare bekanta torde först i korthet böra re-

dogöras för dessa märkvärdiga lemningar af bostäder med deras rikedom på fornsaker.

För mindre än tvenne årtionden sedan upptäcktes i Zürichersjön lemningar efter forntida innevånare, som der haft sina bostäder bygda på pålar ute i vattnet. Sedan denna upptäckt genom en tillfällighet blifvit gjord till följd af ett ovanligt lågt vattenstånd, anträffades inom få år ett förvånande antal af liknande fyndställen. Oaktadt det genomskinliga vattnet och närheten intill stränderna, hade dessa ställen varit alldeles okända för alla andra än fiskare, hvilka dock heldre undvikit än undersökt de platser, der nedslagna pålar i sjöbotten varit farliga för fisknäten. Snart hade antiqvarier och samlare genomskökt både större och mindre sjöar inom landet och i flertalet af dem funnit samma lemningar af forntida byar, byggda ofvan vattnet, samt från dem framdragit ett otroligt antal af jagt- och fiskredskap, lerkärl, ben- och stenverktyg. Dessa sednare voro mest yxartade och ännu fastkilade i stycken af hjorthorn, hvilka i sin ordning varit försedda med skaft af träd, nu dock till största delen borta. Från andra pålbyggnader erhöles i lika riklig mängd fornsaker från bronsåldern och än ytterligare anträffades åtskilliga sådana bostäder uteslutande tillhörande jernåldern, i hvilka svärd och andra vapen af konstmässigt arbete förefunnos i förvånande mängd. Man har hela museer, dels offentliga dels ännu större privata, af sådana fornsaker från de olika åldrarne, hop-samlade från botten af sjöarne, märkvärdiga genom de prof på väfnader, fisknät, frukter, sädesarter, frön m. m. som man, ofta i förkolnadt tillstånd, kunnat tillvarataga. Dessa fornlemningar jemte de talrika djurben, som blifvit nedkastade i sjön, gifva de fullständigaste materialier för bedömandet af det folks lefnadssätt och vanor, som på hvarje ställe vistats här under olika kulturgrader. Äfven byggnadssättet af sjelfva bostäderna, har man på åtskilliga ställen, der de tyckas blifvit förstörda genom häftig eld, kunnat ganska noga bestämma. Störleken af sjelfva byarne, som, efter hvad man antagit, voro uppförda på en för alla kojorna gemensam stor brygga, angifves af de ännu kvarstående pålarne, hvilka ofta uppgå till ett ganska stort antal. Stora stycken af lerväggar, som genom eld nästan äro brända til tegel, antyda de särskilda bostädernas storlek och form. Pålbyggnader hafva sedan anträffats i andra länder, och åt norr har man sparat dem

så långt som i Mecklenburg. Att man ännu längre åt norden har uppmärksamheten riktad på möjliga likartade fynd är icke alldeles oberättigadt, ty ehuru den naturliga gränsen bör vara der sjöarne om vintern isbeläggas, så skulle de dock kunna finnas äfven der detta inträffar, ty man är icke utan erfarenhet att uråldriga vanor och bruk bibehålla sig, oaktadt de yttre omständigheter, som föranledt dem, upphört eller förändrats. Hufvudändamålet med detta byggnadsätt på vattnet, ett långt stycke från land, utan annan förbindelse med detsamma, än genom en smal bro, var naturligtvis ursprungligen skydd mot vilda djur, senare kanske också mot fiender. Det kunde väl endast fullständigt ernås i ett klimat der sjöarne året om gå öppna, men äfven der de tidtals äro isbelagda, kunde detta byggnadsätt erbjuda sådana fördelar, att det af framträngande folk blifvit längre bibehållet, innan andra byggnadsätt kommit i bruk. I mellersta Sverige förekommer ännu ofta ett slags båthus byggda i vattnet på pålar, och i de nordligare trakterna brukas ännu ganska allmänt på höga stolpar byggda förrådshus hos nybyggare och lappar i de större skogs- och vildmarkerna för att genom detta byggnadsätt hindra rofdjuren att intränga. Af pålbyggnader hafva vi dock ännu icke funnit några lemningar, men de kunna också först väntas anträffade, sedan efter de förenämde upptäckterna uppmärksamheten blifvit väckt åt detta håll. Endast då någon sjö blifvit sänkt eller uttappad, skulle efterforskningar hafva större hopp om framgång, emedan vattnet i våra sjöar hvarken är så klart eller bottenen så fri från vass och andra vexter, att de pålar eller fornsaker, som kunde förefinnas under vattenytan, skulle kunna tilldraga sig nödig uppmärksamhet¹⁾.

Det fyndställe i Skåne, som gifvit anledning till dessa anmärkningar, hade väl numera ej pålar af hög ålder att framvisa, men man skall dock medgifva, att det tydligen nog talar om en eller flera bostäder från stenåldern byggde på vattnet, och då af dessa inga spår finnas i behåll, så förefaller antagligast, att endast träd varit användt till underlag för desamma.

¹⁾ Under den tid, som förflutit sedan denna uppsats afslutades, hafva i Danmark nya upptäckter blifvit gjorda. Så omtalade tidningarne mot slutet af 1871 ett fynd från Weiletrakten; lemningar efter pålbyggnader hade då anträffats i den 2 mil derifrån belägna, uttappade Deldaaersjön. Under loppet af 1872 berättas, jemte fynd af steunredskap, pålbyggnader med ännu kvarvarande pålar hafva anträffats på en mindre holme i den uttappade Rosborgssjön i trakten af Viborg.

Vid *Näsbyholm* i södra Skåne företogs för några år sedan en så betydlig sänkning af den invid hufvudgården belägna sjön, att af densamma hela rymd — omkring tusen tunmland — blott en helt obetydlig vattensamling kvarstannade på det djupaste stället af den i allmänhet grunda sjöbotten. Då denna hunnit så uttorka, att utdikning kunde begynna, gjordes på ett ställe, 3 å 400 alnar från stranden, det märkliga fyndet af fiskkrokar af ben, andra redskap af samma ämne och äfven af flinta, bitar af lerkärl och ben af olika djurslag, mer och mindre väl bibehållna, allt inom en omkrets af måhända ett fjerdedels tunmland.

Boende i orten och intresserad af det ovanliga i detta fynd, hade jag tillfälle att temligen tidigt, och sedan oftare så länge ännu hopp förefans, att flera fornsaker skulle anträffas, besöka stället och taga kännedom både om sjelfva fyndplatsen och om hvad derifrån af olika personer blifvit tillvarataget. Vid en första undersökning af den då ännu knappt halftorkade, i ytan af sommarvärmen i alla riktningar genomspruckna sjöbotten, på hvilken man blott med stor försigtighet kunde gå, var det lätt att inse, att här icke var att finna något som mera afgjort liknade lemmingarne efter de schweitziska pålbyggnaderna, med hvilka jag hade haft tillfälle att på stället göra bekantskap, ty åtskilliga dem tillhörande kännetecken förefunnos icke, men i andra afseenden var der dock något som påminde om dessa.

Af pålar förefunnos verkligen några, men så klena och i så ringa antal, kanske närmare ett par dussin, att de snarare tycktes hafva tillhört någon långt senare anordning för fiske än den förmodade boplatsen. Det är dock icke omöjligt, att äfven andra funnits, af hvilka numera icke förekom spår, ty dylika trädföremåls förmåga att bibehålla sig i vattnet under så lång tid, som här måste förutsättas, kan i hög grad vara beroende af dettas beskaffenhet, och det trädslag af hvilket de varit förfärdigade. Likaledes saknades äfven den fyllning af sten och grus, som brukar finnas inom hela den krets som begränsas af dessa pålar, och den deraf kommande upphöjning, som gifver hela stället utseende af en ö eller holme.

Värdet af sjelfva fyndet minskades dock härigenom icke, ty om oaktadt olikheter med de hittills kända pålbyggnaderna längre i söder en boplats kunde igenfinnas, hvars största egendomlighet består deruti, att den varit anlagd öfver vattenytan, så ligger der-

uti den väsentligaste likheten, och blomståndigheterna kunna icke gerna tänkas öfverensstämmande med de som förekomma i aflägsnare länder, der det omtalade byggnadssättet nått sin fulla utveckling.

Någon koloni eller större gemensam boningsplats kan här icke hafva funnits, dertill voro lemningarne af födoämnen och redskap alltför få, men väl måhända enstaka bostäder för en eller ett par familjer.

Antalet af benafskräden, som här blifvit uppsamlade, är likväl ej obetydligt. Det är dertill möjligt och troligt, att ännu en del blifvit onyttigt förskingrade, men det mesta torde dock kunna anses tillvarataget. Hvad deraf kunde anträffas uppsamlades, och den upplyste danske förvaltarens uppmärksamhet fästades tidigt derpå, att äfven det obetydligaste icke endast af redskap utan äfven af dessa oarbetade ben kunde vara af arkeologiskt värde. Ett skyndsamt tillvaratagande var af stor vigt, ty allt af ben som vid sjöns torrläggning var särdeles väl bibehållet, visade sig ganska fort genom inverkan af sol och torka benäget att sönderfalla, om det fick längre tid qvarligga. Af hvad som förvarats erhålles en någorlunda fullständig öfverblick af de djurslag, som här förekommit: Dessa intygas genom horn af hjort och rådjur samt ben af dem liksom af vildsvin, bäfver, och en mindre oxart, äfven ben, som tydligen blifvit klufna för mergens uttagning, hafva ej få blifvit anträffade.

Såväl alla benlemningarne som de olika redskapen af ben och sten, och äfven de tyngre af dessa, lågo besynnerligt nog alldeles ofvanpå den torkade sjöbottnen, utan att som det tyckes någonstädes hafva nedsjunkit i den mjuka lera, hvaraf den bestod.

Ganska litet fans således vid sjöns fortsatta utdikning, hvilken dock ej är företagen på den egentliga fyndplatsen, men det synes lika litet der som i allmänhet underlaget vara något vidare att påträffa, men deremot hafva spridda redskap af flinta anträffats här och der på olika ställen af den uttorkade sjöbottnen.

Såsom bevis på huru orubbade dessa från så lång tid tillbaka kunnat qvarligga, förtjenar anföras, att då en flintkärna anträffades, fans tillfälligtvis blott ett par alnar derifrån en till densamma hörande fullkomligt inpassande spån. Åtskilliga stycken af lerkärl, rått formade och temligen tjocka, med glänsande korn i brottytan, hafva äfven blifvit funna på samma ställe som djurbenen och

mängden af redskap. Dessa anträffades till allra största delen första sommaren efter torrläggningen, så fort man kunde våga sig något längre ut från stranden.

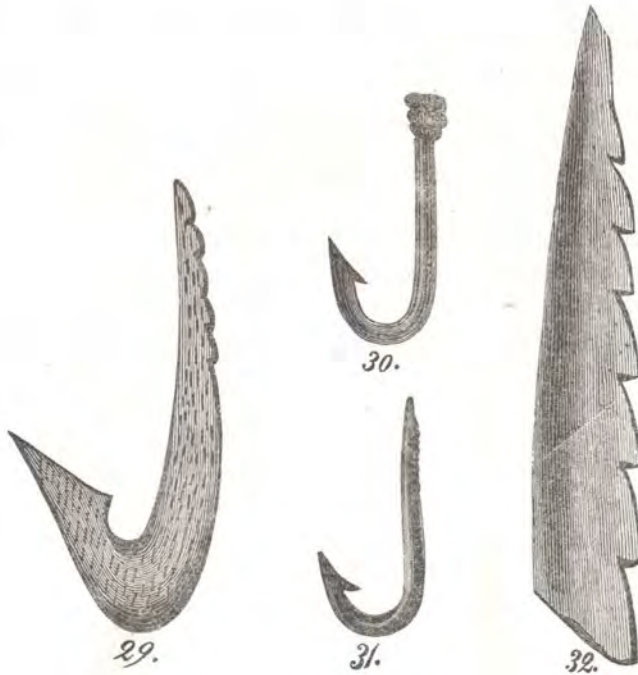
Tvenne söner af kyrkoherden A. Åkerman i det nära intill denna sida af sjön belägna Gerdslöf voro de första som upptäckte fyndstället. Då de en gång vandrade utåt sjöbottnen, ådrogo sig tillfälligtvis några af de omtalade föremålen deras uppmärksamhet. Snart hittades en fiskkrok af ben och derefter flera, liksom äfven redskap af flinta och en lansspets af ben med urholkning för insättande af skaftet m. m. Deras vettgirighet väcktes af det ovanliga i dessa fynd, hvarför nytt sökande upprepade gånger företogs, alltjemt med god framgång, både af dem sjelfva och besökande kamrater. Till Malmö museum skänktes flera af de anträffade metkrokarne, och äfven till privata samlare förärades af dessa ovanliga fornsaker, såsom till professor Nilsson och äfven till mig som står i förbindelse för en af dem. En samling af fornsaker från

27.

28.

Näsbyholmssjön förvaras ännu i Gerdslöf och bland dessa utom flera metkrokar äfven olika redskap af sten och flinta ¹⁾.

Förvaltaren vid Näsbyholm h:r Feilberg har till statens museum i Stockholm öfversänt åtskilligt af hvad som genom hans försorg blifvit tillvarataget. För egen del eger jag äfven en profsamling af de här gjorda fynden, uppkommen mest genom tillvaratagande på stället vid flera tillfällen. Dessa mindre samlingar utgöra sammanlagde ett ganska betydligt fynd. Endast metkrokarne af ben kunna beräknas till 20 à 25 stycken. De äro mycket olika till storlek och form och kunna delas i tvenne skilda typer. Den ena röjer konstlösare arbete. De till denna hörande äro gjorda af en tunnare fränklufven benyta, som vid ett par fall tydligen är af hjorthorn. Dessa hafva icke varit så starka och brukbara, hafva också flera gånger söndriga anträffats. Den andra formen liknar vida mera nu brukliga krokar af metall,

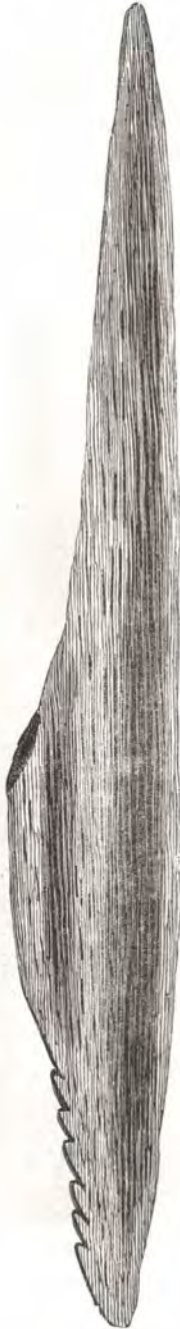
¹⁾ Denna samling tillhör numera Lunds universitets museum.

äro naturligtvis gröfre och klumpigare, men ganska väl arbetade. De äro runda af starkare och mindre poröst benämne, ofta försedda med en ännu skarp hulling. De mest framstående äro aftecknade under fig. 27, 28, 29, 30 och 31, alla i full storlek, hvilken således befinnes vara ganska olika. Vid upphittandet af en af de största och vackraste (fig. 28), förekom den anmärkningsvärda omständigheten, att ett stycke af den en gång begagnade revven befans quarsittande, ungefär $\frac{1}{2}$ aln lång. Den tillvaratogs dock ej af upphittaren, utan lösskars med knif och bortkastades, då han icke kunde föreställa sig, att den kunde vara af något värde. Han kunde därför ej uppgifva af hvad ämne den varit gjord. Tillförlitligheten af sjelfva uppgiften kan icke betviflas, då händelsen så fogat, att tillvaratagarens intyg är öfver all misstanke. De öfriga af dessa benredskap, som jag varit i tillfälle att se äro: en afbruten skänkel till ett ljuster (fig. 32), en syl (fig. 33), båda funna af mig sjelf, en lanspets (fig. 34), ett slags harpun eller kastspjutspets (fig. 35). Af stensaker hafva säkerligen närmare ett-hundrade blifvit anträffade. Bland dessa hafva förekommit slipade yxor, mejslar, knifvar, lansspetsar, trekantiga pilspetsar, ett par hjertformiga, alla af flinta, hammare med hål, yxor af trapp och basalt, flintspånor och affall, samt flera flintknutor, hvilka vid mitt sista besök på stället tillvaratogos. Huru noga man förut genomsocht fyndplatsen hade dessa fått qvarligga, då som

33.

34.

35.

redan först är nämnt dessas egenskap af fornsaker ännu icke hunnit blifva allmännare känd. Emellertid är äfven här ett ytterligare intyg om att flintredskap af alla möjliga slag funnits tillsammans med de samtidigt begagnade flintknutorna.

Bör nu emellertid icke detta fyndställe antagas som en boplats från stenåldern? Eller kan man på annat sätt tyda befintligheten af en sådan mängd redskap och lemningar af djurben hopade på ett ställe i sjön? Det är väl knappt troligt att här blott kunnat vara en plats för fisket, der i sådant fall hvarken mängden af redskap eller af djurben nöjaktigt kan förklaras. Villebråd har här blifvit sönderstyckadt och förtärtdt, och det kan väl icke gerna hafva skedd från båtar med så stora djur som hjort och rådjur.

Tanken på en bostad måste då återkomma, och från denna kunna småningom olika redskap lätt hafva förlorats, djurben och afskräden af alla slag blifvit utkastade, af hvilka endast de förstnämnde kunna vara i behåll. Men denna bostad kan då icke hafva varit byggd på ett enklare sätt än på nedslagna pålar och måhända äfven i öfrigt varit af träd, och då kan också frånvaron af alla lemningar af densamma lättast förklaras.

Den inhemska arkeologien har ännu icke fullt utredt frågan, huru i allmänhet bostäderna från stenåldern varit beskaffade, men vi äro dock icke helt och hållet utan medel att söka lösa densamma eller åtminstone utleta hvad som härutinnan är sannolikt.

De i så stor mängd kvarlemnade redskapen äro till ett utan jemförelse öfvervägande antal just sådana, som i vexlande former tydligen äro afsedda för träds fällande och bearbetande, nämligen yxor och kilar. Dessa

slag af verktyg hafva säkerligen tagit mycket arbete, innan de efter noggram tillhuggning och tidsödande slipning slutligen blifvit färdiga och försedda med den skarpa egg, på hvilken man satte ett så högt värde och som äfven var så viktig för ett godt arbete. Att ett sådant också med dem kan göras, derom är lätt att öfvertyga sig, ifall man på lämpligt sätt skaffar en sådan väl slipad flintyxsa och sätter den i en vaud skogsarbetares händer. Men eggen förslöades och ofta behöfde omslipning ske, så ofta, att yxorna och mejslarne, hvilka gjordes från början nästan så långa som det funna flintstycket tillät, slutligen genom omhuggning och derpå följande ny slipning blefvo oformliga och för tjocka och breda för sin längd. De omhöggos då åter, gjordes smalare och tunnare och slippades på nytt. Då detta sätt finner man dem ofta omarbetade, och kan tydligt följa, huru oafåtligt de varit i bruk och huru mycket arbete de fordrat för att alltjemnt hållas i dugligt skick. Detta arbete har tydligen varit vida mera tidsödande än det som åtgått för att hålla jagtredskapen i ordning; de skadades ej så ofta och behöfde blott tillhuggas, hvilket jemförelsevis var ett vida lättare arbete. Slöjdredskapen voro således de dyrbaraste, och jagtvapnen kommo i andra rummet. Trädet hade således en stor betydelse för stenåldrens folk, och till hvad skulle det väl, att döma efter dessa talrika verktyg, kunna användts, om icke i första rummet och äfven till bränsle till bostäder. Begge dessa behof voro lika oafvisliga i ett klimat, der den kallaste årstiden är den längsta.

Prof. Sv. Nilsson, som också antager kojor af träd såsom bostäder under stenåldern, antager derjemte såsom sådana ett slags jordkolor, lika de såkallade gånggrifterna och han stöder detta antagande på iakttagelsen, att ett par dylika gånggrifter anträffats ofvantill öppna d. v. s. utan den jordmassa och de öfverliggande stenar, som tillhöra dessa grafrum i deras orubbade skick. Fynden af flintskärfvor och aska anser han äfven som bevis, att de varit bostäder, men dessa kunna lika mycket bevisa, att de icke varit annat än grafkammare, som i senare tider blifvit förstörda och på olika sätt använda till förvaringsrum, till brytstugor och källare m. m., hvilket ganska ofta inträffat och äfven ofta blifvit iakttaget.

"Bergskulan," säger nämnde författare, (i Stenåldern 2:dra uppl. sid. 125) "var människans första hus." Det är ganska troligt der bergskolor funnos, men äfven der, är det lika säkert, att trädet var människans första skydd och det naturligaste af alla

tak. Trädet fans öfverallt vid människans första uppträdande, men bergskulan ej i slättländerna. I pålbyggnadernas land, Schweiz, fans riklig tillgång på grottor och bergskulor, men dock lefde der stenålderns folk vid stränderna i bostäder, som vittnade om trädets begagnande. Gånggrifter finnas äfven derstädes, men icke ringaste spår finnes dertill, att likartade högar tjenat till bostäder åt de lefvande. Flertalet af de uppgifter, som i ofvannämnde arbete meddelas, om olika folkslags sed att använda bergskulan, tyckes också mest antyda, att de varit nyttjade till grifter och blott i nödfall till boningar. Då fynden alltmera intyga våra urinnevänares lefnads sätt vid hafvet och insjöarne och deras rikedom på redskap för trädfällning, men deremot icke någon förekomst af något som helst slags lemningar af bostäder, hvarken der eller annorstädes, så ligger väl också häruti ett bevis, om också af negativ natur, att dessa varit af lätt förstörbart slag, om också möjligen icke uteslutande af träd. Vår störste konstkritiker äfven inom byggnadskonsten, Ehrensvärd, kan eget nog med fördel anföras rörande detta ämne. "En byggnad" säger han, "är ett tak eller ett skjul på styltor, och människans instinkt, hennes behof och de saker naturen gifver att dem uppfylla ligger i en kedja, och trädet är till ett hus första verket."

Arkeologien torde väl lika litet som konstkritiken, kunna jäfva hans ord.

Vilden i nordnorden följde säkert instinktens bud och använde trädet sig till nytta på mångahanda sätt, säkerligen mera än vi ännu ana, och mycket har det väl för sig, att han förstod att i första rummet använda detsamma till det naturligaste af allt, till skydd, det är till bostad.

Om Näsbyholmsfyndet emellertid icke skulle erkännas hafva varit en boplats ute i vattnet, och då antagligen af träd och på pålar, så har det dock en annan afgjord märkvärdighet, derigenom att ett redskap, som man hittills icke känt, der förekommit så talrikt, nämligen fiskkrokar af ben. För trettio år sedan, då icke samma tillgång på bevisningsmedel fans som nu, stödde Nilsson sitt antagande, att landets ur-innevänare som jagande och fiskande folk lefvat vid våra kuster till stor del, hvad fisket angick, på fynden af tvenne fiskkrokar af flinta, funna på olika ställen inom Skåne, den ena vid hafvet, den andra vid stranden af en insjö. Otaliga intyg om sanningen af denna förutsägels

hafva sedan erhållits, men från flera håll drog man då i tvifvelsmål äktheten af dessa redskap, emedan man ansåg deras form föga ändamålsenlig och tillverkningssättet förrådande vida mindre skicklighet än man för ändamålet ville se använd. Tviflet berättigades af det nära till hands liggande skälet, att om ett folk, som med sådan lätthet kunde förfärdiga andra så väl slagna redskap som t. ex. de små pilspetsarne, ville för fiskfångst göra krokur af flinta heldre än af andra lämpligare ämnen såsom ben eller ostronskal, så borde dessa åtminstone förekommit bättre arbetade. Detta oaktadt hafva de försvarat sin egenskap af fornsaker, och måste af hvarje vandt öga erkännas som äkta. Begge bära nämligen spår af att hafva varit så länge utsatta för nötning, troligen genom vågskvalp i sanden, att härigenom de vid tillslagningen uppkomna skarpare kanterna blifvit betydligt bortnötta. På förfalskade föremål, som äfven i öfriga afseenden äro lätta att igenkänna, allrahelst då frågan är om de af flinta tillslagna, skulle man på den tiden icke tänkt att anbringa en så förvillande bearbetning. Serien af fiskredskap har emellertid blifvit kompletterad af det nya fyndet vid Näsbyholm, och icke långt efter detsamma inträffade ännu ett, som visade, att från flera sjöar sådana kunna ytterligare förväntas, ehuru det endast under rätt gynnsamma omständigheter kan vara att hoppas, att så lätt förbisedda och förstörbara ting som dessa fina metkrokar af ben blifva tillvaratagna. Doktor H. Hildebrand erhöi vid Råbelöfs sjön i trakten af Christianstad för ett par år sedan en alldeles liknande krok, och denna hade tillvaratagits vid notdragning i nämnde sjö. Den förvaras i statens museum i Stockholm.

I våra skånska torfmossar ligga säkerligen ännu många likartade benredskap dolde, men af samma färg som torfmassan och i uppmjukadt tillstånd äro de lika svåra att uppmärksamma som att oskadade tillvarataga.

ARVID KURCK.

Arkiv-anteckningar rörande skånska herresäten.

Det händer en hvar, som forskar i arkiver, att han ibland träffar på ett och annat, hvarefter han ej egentligen sökte men som han dock ej vill lemna ifrån sig oantecknadt, han vet knappt hvarför. Det intresserar honom kanske sjelf, och han tänker, att det möjligen också kan intressera andra; han hoppas kanske äfven, att de spridda underrättelserna skola komma någon efterföljande till gagn vid hans arbete. Sålunda hafva de här nedan sammanställda anteckningarne uppkommit. De härröra mest alla från det svenska riksarkivet, kungliga svenska bibliotekets handskriftsamling och Malmö länsarkiv.

* * *

Knudstrup—Knutstorp.

Tyge Brahes namn har åt det gamla ensliga herresätet uppe i Söderåsens skogsbygd, Knutstorp, eller som det på hans tid benämndes, Knudstrup, skänkt ett minnets adelsbref, som aldrig går förloradt. Det var och förblef länge ett af hans slägts stamgods, der stod hans vagg, han egde det sjelf en tid och var der äfven emellanåt bosatt. Men det har gått med Knutstorp som med så mången annan ort i Skåne, vid hvilken hans namn är fästadt: intet yttre minne finnes mera kvar, som talar om honom; spåren från hans egen tid äro bortsopade, och ännu har hans fäder-

nebygd ej heller någorstädes rest åt honom, sin ryktbaraste son, en minnesvård, sådan som det kunde anstå henne att resa åt honom, som vid sidan af en Linné, en Berzelius och en Örsted i verldsodlingens häfder spridt en aldrig slocknande glans öfver hela det nordiska namnet. Huru fullständigt förändradt är ej Tosterup, hans ungdoms lekplats: det finnes ej stock eller sten qvar af det gamla klostret vid Herrevad, der han en höstafton för 300 år sedan — det var just 1572 den 11 november — gjorde sin första upptäckt, upptäckten af en ny stjärna: Stelleborg och Uranienborg på Hven äro endast tomma namn: — och på Knutstorp letar vandraren också förgäfvos efter något yttre minne af honom. I den närbelägna kyrkan i Kågeröd, Knutstorps sockenkyrka, ser man minnesvården öfver hans föräldrar, som der haft sitt hvilorum, intill dess, i förra århundradet, inflyttade svenska släkter på Knutstorp lade sina döda under de äldres grafvård, skoningslöst utvräkande de ursprungliga egarne: här är han jemte föräldrar och syskon afbildad, men af allas är det endast hans bild, som skadats och blifvit oigenkänlig.

På Knutstorp fans det emellertid ännu i början af förra århundradet, i trots af alla de förödelse gården undergått genom det 17:de århundradets krig, ett och annat qvar, som påminde om den forne verldsberömda egaren. Så omtalas i en anteckning rörande Knutstorp i v. Engeströmska handskriftsamlingen, att ännu 1729 reste sig i trädgården en stenstod, å hvilken lästes följande inskrift:

Hoc vallum et molam papyraceam
cum omnibus adjunctis artificiis et superius dispositis piscinis,
ubi nihil tale antea exstitit in patria,
suum posterorumque commodum,
ordinatione, labore et sumptibus propriis

Tycho Brahe O de Knudstrup
coepit anno 1590: complevit 1592.

Det framgår här af, att Tyge Brahe ännu 1592 innehade Knutstorp, — han egde det tillsamman med sin äldste broder Sten Brahe, åt hvilken han senare sålde sin halfdel med förbehåll att alltid få skriva sig "till Knudstrup" — samt att han ungefär vid samma tid som han anlade pappersbruket på Hven för tillverkning af det papper, som behöfdes vid utgifvandet af

hans skrifter, äfven anlagt ett dylikt invid fädernegården. Dermed ha varit förenade äfven andra anläggningar, förmodligen af samma art som de på Hven. Der hade han i förbindelse med pappersbruket, hvilket äfven drefs med vatten från fiskdammar, som han låtit gräfvä i närheten, uppfört ett verk för pergamentberedning och en sädesqvarn. Hans anläggningar på Knutstorp försvunno lika hastigt som de på Hven, men 1729 funnos dock ännu de fiskdammar han i sammanhang med dessa anläggningar låtit gräfvä.

Någon skildring af Knutstorp, sådant det var i Tyge Brahes dagar, har icke blifvit åt oss bevarad. Deremot ega vi materialier till en sådan från något mer än 50 år senare, från tidpunkten af Skånes öfvergång till Sverige, då vid utbrottet af Carl X:s andra krig gården togs i beslag af svenska kronan såsom tillhörig en slägt, hvilken vägrade Sverige sin trohetsed.

Denna slägt var ännu alltjemt Braheslägten. Sten Brahe, en son af riksrådet Henrik Brahe, "kungen på Fyen" var då innehafvaren deraf och blef den siste medlem af denna gamla berömda nordiska adelslägt, som innehaft gods på denna sidan Öresund. Han hade under Carl X:s första krig 1657—58 tjenat Fredrik III som major vid ett kavalleriregemente. När freden i Roeskilde slutits, visade han öppet sin förbittring öfver densamma och beslöt att flytta öfver till Danmark, medförande allt husgeråd och alla dyrbarheter, som Braherna hopat på sitt stamgods. Från Knutstorp fördes då ned till kusten allt hvad man kunde hinna att flytta och blef der lastadt på fartyg, för att öfverföras till Sjælland. Det var en hel slägts qvarlåtenskap, som då affördes: "många sköna saker," heter det, "erkannerligen klenodier, guld och sölf, så att den skeppslasten skattas till ett temligen stort värde." Fartyget, på hvilket äfven andra skånska adelsmän inlastat flyttningsgods, hann fram till Kjöbenhavn just då den svenska flottan vid det andra krigets utbrott visade sig der. Dock hade man ej hunnit få allt bort, ty för svenska kronan seqvestrerades på Knutstorp i september 1658 ännu en del saker af värde såsom stora förgyllda kistor och skåp, stolar med gyllenläder, en stor klocka för sammanringning af folket, till gårdens försvar hörande 3 små jernkanoner, armborst etc. Den svenske kommissarien, assistensrådet vid skånska guvernementet G. Taubenfelt, var det som på Knutstorp verk-

ställde Carl X:s order om beslags läggande på gods i de skånska landskapen, hvilka tillhörde den del af adeln, som vägrat Sverige trohet. Den skildring af gården, som han gifver i sin berättelse till Carl X är af ungefärligen följande lydelse:

Knutstorp, beläget i Luggude härad och Helsingborgs län, men med hälften af sitt gods tätt invid sig i Onsjö härad och Landskrona län, emedan häradsgränsen går fram mellan hufvudgård och ladugård, är en väl bebyggd gård, som ligger uppe i tjockaste skogstrakten. Det omgifves rundtomkring af den skönaste skog, dels och mest af bok, dels också af ek och i ekskogen äfven hassel, björk, al och asp och annan löfskog, så att ingen gård i Skåne eger rikare skog än Knutstorp. Sjelfva gården ligger på en rund holme, som omgifves af breda vattengrafvar och utanför dessa på tre sidor af en moras-äng. Den är bebyggd med tvenne midt emot hvarandra liggande, medelmåttigt höga och stora stenhus, hvilka förenas af tvenne smärre hus, så att en liten borggård bildas. På ena sidan är grafven mycket bredare än på de andra och omsluter en annan liten fyrkantig holme, hvarpå en kryddgård är anlagd. Ladugården, som är byggd af sten med korsvirke, ligger för sig sjelf, och derinvid är en trädgård, men af föga värde; en humlegård finnes der också, som årligen gifver ungefär 20 skeppor humle. Emellan ladugården och hufvudgården löper en lång brygga, som är försedd med tvenne vindbroar, och gården kan vid krigstillfälle väl försvaras, så att i Gustaf Horns krig en svensk besättning höll sig deruppe ett par månaders tid.

I skogen är en herrlig högdjursjagt på hjortar och rådjur. Tätt invid gården ligga 8 fiskdammar förutom grafven, som har åtskilliga slags fisk såsom gäddor, aborr, mört och sutare. Två af dammarne äro uttappade och de öfriga ha ej annat slags fisk än gäddor. Invid gården rinner en liten å, der kräftor och elritzor fångas. Två vattenqvarnar ligga vid denna å tätt vid gården.

Ängen är god och der bergas årligen mellan 550 och 600 lass hö. Åkern ligger på ena sidan om gården och på temligt afstånd ifrån den. Den duger ej till mycket, då den är stenig och består af skogsjord. Hvarje år måste $\frac{1}{3}$ del deraf lägga i träde, om den skall kunna något gifva, men ofta ger den dock ej mer än andra kornet, högst tredje i mycket goda år. Den bär ej gerna råg, och rågen gifver knappt en struken skeppa af trafven. Till går-

den höra Kågeröds och Konga kyrkotionden. Ugedagsgodset omfattar 60 hela, 31 halfva gårdar, 2 qvarnar och 19 gatehus, skattegodset 8 hela, 4 halfva gårdar och 1 gatehus: således in summa 68 hela, 35 halfva och 20 gatehus eller i hela gårdar 85 $\frac{1}{2}$.

Taubenfelt, som lade beslag på Knutstorp liksom på andra förbrutna gårdar i Helsingborgs och Landskrona län till fördel för garnisonen i Landskrona, hade sin blick synnerligen riktad på hvad matnyttigt, som kunde beslagläggas. Han lemnar oss också ett inventarium öfver Knutstorps ladugård 1658, som fulländar teckningen af landtbrukets ståndpunkt på denna gård för 200 år sedan. Den bestod af 15 kor, 21 ungstutar och qvigor, 4 kalvvar, 3 tjurar, 2 oxar, 44 får och lam, 13 gamla och 7 unga svin och 8 grisar. Fjäderfäet utgjordes af 16 höns, 8 gäss, 10 dufvor och 6 kalkoner. Hästarne voro 6 jemte ett stuteri af 9 ston och 3 föl ¹).

Hvad har dock ej sedan dess 200 års odlingsarbete här uträttat!

Liksom de andra egarne af seqvestrerade gods återfick Sten Brahe sin egendom genom freden i Kjöbenhavn 1660. Men han svor aldrig svenska kronan trohet och lemnade snart gården — 1668 egde han den ännu — till sin dotter, den yngre Sophia Brahe Thott, då hon gifte sig med den dåvarande hufvudmannen för Thottesläkten, Knud Thott till Näs—Trollenäs. Hon dog snart och Knud Thott behöll gården. Han var den siste af de gamla skånska adelslägterna, som innehaft Knutstorp. Han synes ej hafva egt den mildhet och godhet emot underhafvande, som under århundraden gjort denna Skånes äldsta släkt mera folkkär inom kretsen af de sina, än de flesta andra. Ätminstone kallas han af tjenare på Knutstorp i slutet af 1670 talet "en husbonde som var strängare af sig." Men han var, såsom flera af den äldre Sophia Brahe Thotts afkomlingar, utmärkt genom hög andlig begåfning, genom en fin bildning och kärlek för en ädlare njutning af lifvet. Jemte Jörgen Krabbe, sin svåger, var han efter Nils Krabbes död utan tvifvel den skånska adelns mest framstående personlighet under första skiftet af öfvergångstiden. Hans fädernegods var Näs—Trollenäs, jemte Eriksholm—Trolleholm Thotte-släktens egentliga stamgods, sedan Lillö öfvergått till Trollar och Hvitfeldar och Hjuleberg nu äfven till den gren af den svenska släkten Lilliehöök, som i nära två århundraden innehade detta gods. Men

på Knutstorp vistades han gerna, och liksom hans fader, den tidigt bortgångne Otte Tagesen Thott, med så mycken smak och prakt fulländat Langernas Söfdeborg, skred han till att försköna och utstyra Brahernas Knutstorp. Det var vid tiden af det skånska krigets utbrott som dessa arbeten begynte. Detta krig afbröt dem emellertid hastigt, och innan det slöts, skulle af det gamla Knutstorp, sedan det en tid måst inrymma plats för en svensk besättning, endast kvarstå de nakna murarne: en flock kroater i dansk tjänst — ”krabater,” som de kallades — antände det i juni månad 1678. Det dyrbaraste af stället egendom hade hösten 1676 i hast blifvit undangömdt; hvad som fans kvar plundrades af besättningen, medan den höll traktens plundrande snapphanar i tygel: så t. ex. biblioteket, som omfattade verk både af klassiska och nyare främmande författare. Äfven cypresskistor och andra dyrbara möbler omtalas såsom då bortförda från Knutstorp. Egaren sjelf var af den svenska kommissorialrätten dömd till döden och domen utfördes på honom in effigie i Malmö, medan han emellertid som kunglig dansk befallningsman öfver Landskrona län höll sig inom denna fästnings murar och utsände administrativa order riktade mot svenskarne. Han återfick sina gods genom freden i Lund, men båda i grund förstörda, och bebodde dem aldrig sedan, utan lemnade Skåne och bofäste sig i Danmark. Han gifte sig der om med en skånsk adelsdam, som ej heller torde hafva hört till de med Sveriges spira förnöjda, grefvinnan Birgitte Skeel Barnekow Parsberg modren till arfvingen till Widtsköfle. Hon hade redan för länge sedan, vid sitt andra gifte, lemnat Skåne. Under krigsåren 1676—79 var det ensliga herresätet deruppe i den tjocka skogsbygden skådeplatsen för många vexlande, mest rysliga scener. Äfven deruppe gingo då folkhatets och frändefejdens blodiga vågor höga. Ransakningsprotokoller i Malmö länsarkiv öfver händelser från krigstiden (dat. 1682 ²⁷/₅) hafva gifvit ämne till nedanstående skildringar, hvilka i sin mån kunna bidra till teckningen af den allmänna stämningen och de allmänna förhållandena i Skåne vid utbrottet af 1676—79 års krig.

Scener från Knutstorp 1676.

När Christian V landstigit vid Rå i slutet af juni 1676, hade Knud Thott lemnat Knutstorp och infunnit sig i det danska lägret. Jemte sina bröder och sin svåger Jörgen Krabbe emottogs han

der mera som den danske konungens vän än som en fiendtlig makts undersåte: hans tält upprestes i närheten af konungens eget och vid eröfringen af Landskrona syntes han och de alla vid det högtidliga intåget i staden. Sjelf har han liksom bröderna och Jörgen Krabbe framställt detta uppförande såsom af både klokhet och nödvändighet föreskrifvet. Sverige hade helt och hållet öfverlemnadt dem i sin fiendes våld, när Carl XI och hans armé retirerat öfver den gamla gränsen: hvad skulle de då väl göra, om de ej ville se sina gods plundrade, sina personer våldförda? De fogade sig efter förhållandena och underhandlade i godo om sina kontributioner: att de med förekommande godhet och uppmärksamhet emottogos af sin forne konung, sina forna landsmän, hvad rådde de väl därför? Kanske tänkte de äfven dervid, fast det aldrig blifvit utsagdt: detsamma hade i sin tid stått Sverige fritt att göra med dem, men de hade der mera rönt ett envist misstroende än tillmötesgående. När emellertid Carl XI i oktober 1676 åter inträngde med den svenska arméen i Skåne, började de frukta för hämd af den stränge svenske konungen för det vacklande, som i detta uppförande kunde synas ligga, och på Knutstorp skyndade man sig att i hast undandölja — det uppgifves ej hvarst — allt husgeråd af silfver och tenn samt öfrige liknande värdesaker. Det är ej bekant, om Knut Thott derefter uppehöll sig vidare i danska arméen eller på Näs—Trollenäs; jemte sina bröder gaf han efter slaget vid Lund Carl XI ånyo en försäkran om sin fullkomliga trohet och undergifvenhet. — Men Knutstorp stod öde. Der lefde under höstmånaderna 1676 endast en del af hans enskilda betjening, såsom källarsvennen, fateburs- och kockepigor, samt af gårdens folk bland andra ridefogden öfver Knutstorp och Näs, ladufogden med två drängar och fyra tröskemän. Allt detta gårdsfolk hörde till de infödda och delade den allmänna stämning mot svenskarne, som i synnerhet inom de lägre klasserna ohejdadt gaf sig luft efter arméens återtåg till Sverige. Men jemte de infödda fans det också vid denna tid på gården en främling, Knud Thotts "hofsnickare," en svensk, till börden prestson från Göteborgs trakten. Han var anställd för att uppföra de panelverk, med hvilka den praktälskande egaren då som bäst lät pryda salar och kamrar i slottsbyggnaden. Denne Johan snickare, som han kallades, var en vänsäll man, älskad af den del af befolkningen, med hvilken han kom i närmare beröring, "en god karl, som kunde

väl arbeta," heter det. Också ömkade sig många öfver det omilda öde, som drabbade honom, och mången fällde bittra tårar deröfver: så gick det de fromsinta och mindre svenskiendtliga till hjertat. I dessa folkhatets bistra tider — det var just vid den tidpunkt, då dess vågor gingo som högast, omedelbart före slaget vid Lund — blef nämligen denne man utan all förskoning mördad derföre att han var svensk. Och mordet skedde i sjelfva borgstugan på Knutstorp.

Det var en qväll i november månad, ut emot natten. Snickaren hade lemnat de präktiga öde salarne, i hvilka hans verktyg så flitigt hörts slamra dagen i ända. Han hade gått öfver vindbryggan ned till qvarnarne vid den förbirinnande ån. Der var han, fastän främling, upptagen som barn i huset hos möllaren, och han satt just och språkade med honom, då tvenne af gårdsfolket äfvenledes kommo dit ned med helsning från ridefogden, att han straxt skulle återvända upp till slottet: Christian ridefogde hade något att säga och väntade honom i borgstugan. Snickaren lydde befallningen och gick skyndsamt upp. När han inträdde i borgstugan, möttes han af ridefogden med den barska frågan, hvarför han så der gick öfver vindbryggan och hvar han höll till: för framtiden finge han ej vidare gå ett steg utom huset. Med dessa ord lemnade ridefogden borgstugan och försvann i sin egen derintill gränsande kammare. Men med sorgset sinne satte sig främlingen ned vid bordet: kanske fick han en ond aning, när han såg sig omkring och fann sig ensam med ladufogden och det öfriga gårdsfolket. Äfven de suto på bänkarne rundtomkring bordet. Ladufogden bröt tystnaden. Han ropade från sin plats midtöfver: "du svenske skälm, har du kommit hit för att plundra oss och röfva!" Snickaren hade nämligen sett, hvarest Knutstorps alla dyrbarheter blifvit undangömda för svenskarne, och man fruktade kanske, att han kunde röja stället, ifall hans landsmän, som nu voro komna ned till Skåne igen, skulle tränga upp till Knutstorp. Han svarade i undfallande ton och bad redan för sitt lif, ty han började inse, hvartut det syftade; men ladufogden reste sig upp i detsamma och gaf honom tre slag i ansigtet med knuten näfve. En af gårdsfolket fattade honom bakifrån i skuldran och kastade honom ned på golvet. En annan slungade ett rep om hans hals. Han hann endast utstötta ett doft ängestskri och ett rop om hjälp, ärnadt att tränga in till ridefogden i hans kammare. Men ladufogden tram-

pade honom i detsamma på munnen och snaran drogs åt: — allt var förbi. Vid bullret och skriket hade emellertid fateburs- och kockepigorna i köket störtat fram till borgstugudörren för att lyssna. Bäfvande och andlösa stodo de der — den ena säger att hon af fasa "fast domnade" —; men det arma offret gaf ej mera ljud ifrån sig: de hörde endast det hjertlösa ropet: "bort med den svenske skälmen! Vi ha nog af dem kvar ändå!" Det var ridefogden, som gaf detta svar på den olyckliges rop om hjälp, i det han åter trädde ut i borgstugan från sin kammare.

Den liflösa kroppen stoppades nu i en säck, som bars ut på gården, der en häst väntade. Risle-Jeppa som kastat snaran om halsen, den vildaste af gårdsfolket, hvilken derefter gaf sig till snapphanarne och med dem lemnade landet 1679, kastade säcken upp på hästryggen och klöfjade den ned åt Brödde kärr. Det var ett egendomligt liktåg: främst red Risle-Jeppa med liket, derpå följde de andra till fots. Liket undangömdes vid Stora Tälleröd i Kågeröds socken. Längre lågo snickarens verktyg och kastades omkring i stora salen på Knutstorp, den s. k. "guldstugan," der de förr så flitigt hördes hamra. Frågades det efter honom, hvart han tagit vägen, svarades det alltid, att han gått sin väg, men kom väl snart igen. Qvinnorna visste väl hvad de härvid tänkte, men ingen af dem vågade yttra ett ord derom, ty engång hade det händt, att en af dem, som låtit misstänka att hon visste om saken, blifvit förd ut på sjön, som ongaf slottet; (höstetid tyckes vattengrafven och den omgifvande moras-ängen ha tillsammans bildat en sjö). Hon hade då blifvit hotad med dränkning, om hon yppade något. På samma sätt hade en annan af dem varit nära att blifva kastad i vattnet, då hon engång sent om natten gick öfver den dubbla vindbryggan.

Slaget vid Lund utföll emellertid till Sveriges förmån och dess trupper begynte sprida sig rundtom landet och fatta fast fot öfverallt. Till Knutstorp kom ej länge derefter först en svensk salvagarde och derpå våren 1677 en hel besättning under befäl af kapten Kylander. Gården besattes dels för att hålla Söderåsens snapphaneskaror i tygel, dels också för att afskära danskarne tillförsel till Landskrona och förbindelse med Christianstad: för detta ändamål upprättades 1677 en hel kedja fästningsposter, dels flera adliga befästade gårdar emellan Malmö och Helsingborg, såsom Borreby, Knutstorp, Eriksholm—Trolleholm, och Rosendal och

dels skansarne utmed Lyddeåns lopp, af hvilka den vid Getinge bro var den starkaste. En del af dessa tjente väl äfven till kronomagasinerna för uppbörd af den omgifvande traktens utskylder, men till dem hörde helt säkert ej Knutstorp uppe i den magra Söderåstrakten: dess befälhafvare klagar engång för gen. guvernören Sperling, att han mera fruktar för hungren än för fiendens angrepp, så ofta han också besöktes af ströfvande kårer än om hundra än om flera hundra hästar. Under denna tid, när gårdsfolket satt inspäradt jemte besättningen, kom denna mordsak i dagen, och förhör höllos derom; men i detsamma kungjordes det svenska plakatet om pardon för alla vid krigets början begångna fiendtligheter: detta åberopade de skyldiga till sin förmån och saken föll så i glömska. Det skedde dagligen så många gruffiga saker, att man ej kunde ha minne för de gamla. Men när freden ändtligen blifvit slutet och det upprörda samhället återgick till ro, uppöko åter rykten derom, och 1682 kom det till ny ransakning inför kommissorialrätten i Malmö. De af mördarne, som ännu kunde anträffas, erkände brottet och anförde till sitt försvar, att de haft ridefogdens befallning dertill, den de hade måst lyda: de voro tjenare. Ridefogden hade då lemnat Skåne och var bosatt i Danmark.

Hvilken dof skräck, som minnet af snapphanefejdens onda tider ännu utöfvade på sinnena, visar sig bäst deraf att vid ransakningen vittnena under ängslan och bäfvan aflägga de vittnesmål, som lemnat ämnena till denna framställning: de bedja, "att för allt i verlden intet må komma ut, att de hafva omtalat hvad de veta." Det förflutna låg ännu och rufvade öfver sinnena som en ond mara.

De tre lifdrabanterna.

Detta brott hade ej varit det enda, som Knutstorps gårdsfolk utöfvat under guerillan mot svenskarne hösten 1676. Straxt efter ofvan omtalta händelse, när den svenska arméen stod för Helsingborg, visade sig i trakten af Knutstorp tre lifdrabanter, de två tyskar och den ene svensk, hvilka aflägsnat sig från arméen för att proviantera. Dem gick det ej bättre än den förre.

Lifdrabanterna hade nått fram till Konga och slogo sig ned på Hunseröds gård. Der plögade de sig väl och utan all försyn för värden: det första som requirerades var en half tunna öl och den togs på kredit. Och vid denna suto de och drucko hela qvällen.

Men derom gick det bud upp till Knutstorp, och när ridefogde och ladufogde der fingo nyss om, att sådana gäster kommit in på godset $\frac{1}{4}$ mil från gården, togo de skytten, stalldrängen och tröskemännen med sig och omhvärfde gården. Det var om natten. Ryttnarne lågo i stugan och sofvo. De hade lagt sina vapen, pistoler och karbiner, vid hufvudgården hos sig på bänken der de lågo. Ladufogden och Risle-Jeppa gingo först in genom hvar sin dörr och möttes i stugan, der de togo vapnen; derefter rusade de öfriga in. Drabanterna vaknade upp med förfäran, då de sågo så många komma öfver sig och grepo förgäfves efter sina vapen. De öfvermannades och fördes ut på marken, der de blefvo ihjelskjutna såsom vid en målskjutning, den ene af ladufogden, den andre af skytten, den tredje af Risle-Jeppa. Bytet delades. De 2 hästarne dugde icke, men ridefogden fick den 3:dje. Af munderingen fingo tröskemännen på sin lott hvars en half rock. Så redligen delades krigsbytet.

Taubenfelts berättelse till Carl X rörande de 1658 seqvestrerade godsens, som lemnat materialierna till den ofvan lemnade skildringen af Knutstorp 1658, innehåller också eu del bidrag till några angränsande gårdars beskrifning. Vi meddela här med ledning deraf skildringar af Axelvold, Beltebjerg—Belteberga, Hvideröd—Hvideröra och Duege—Dufeke vid tidpunkten af Skånes öfvergång till Sverige.

Axelvold,

$\frac{1}{4}$ mil från Knutstorp, var 1658 bebygdt med korsverksbyggnader och var mycket förfallet. Det hade egen skog rundtomkring sig, och det sades, att det i denna skog fans orrhöns, hvilket i dessa trakter ansågs såsom någonting rätt sällsynt. Invid gården låg en vattenqvarn och åtskilliga fiskdammar. Det hela kallas emellertid "en helt ringa lägenhet." Gården egdes af Knud Urne, som varit major vid ett danskt kavalleri-regemente, sedan han först tjent i svenska arméen i Tyskland. Han hade nu svurit svenska kronan trohet och gått i svensk krigstjenst.

Beltebjerg - Belteberga med Hvideröd—Hvideröra

tillhörde 1658 Axel Urup, öfverbefälhafvaren öfver danska hären i Skåne under Carl X:s första krig. Han förblef dansk undersåte och dessa gods blefvo dertföre seqvestrerade.

Beltebergs åbyggnader, liksom Hvideröds, voro mycket ruinerade och förfallne; ingendera tyckes hafva varit befastadt. Begge hade trädgårdar, men af föga värde; fiskdammar, de nödvändiga tillbehören till det gamla skånska godset, saknades å ingendera: de voro 5 på förra, 4 på senare stället och hade utom gäddor och rudor äfven karp. Af skog hade Hvideröd "mäkta litet;" men straxt intill byggnaden på Belteberg låg en ekskog: sina betydligaste skogar hade Axel Urup vid Skrombjerg—Skromberga, en bondgård i närheten, der i den stora ek- och bokskogen rådjur och stundom äfven hjortar kunde jagas, samt vid Ågerup i norra Skåne, hvilket hvad jagt och skog beträffade nyttjades under Belteberg. Belteberg hade väderqvarn och tegellada invid gården. Det synes som om det vid tidpunkten af krigets utbrott varit Axel Urups mening att bebygga Belteberg: åtminstone fans på gården hopad en massa mur- och taksten, huggen gråsten och präktiga furubjelkar, hvilket allt kunde läggas i beslag för fästningarnes behof. Likaledes fans hela ladugårdens besättning kvar. Af husgeråd fans deremot föga; det hade antingen blifvit undanfördt eller doldt på stället, och hvarken med lock eller trug kunde man lyckas att få husfolket till bekännelse. I Ottarps kyrka funnos 5 kistor undangömda, hvilka vid undersökning befunnos innehålla fogdens och folkets klädespersedlar: så stor var förskräckelsen för de nye herrarne, att de nya undersåtarne gömde sjelfva kläderna för dem. Emellertid blefvo de återlemnade till sina egare.

Hvad äng beträffar, var skillnaden ej så stor emellan de båda gårdarne: Belteberg gaf 200, Hvideröd 150 lass hö. Större var skillnaden i fråga om åker: det senare hade ett utsäde af 10 tr råg, 14 tr korn och 5 tr hafre, det förra af 16 tr råg, 26 tr korn och 32 tr hafre. Till godhet räknades Belteberg ungefär dubbelt mot Knutstorp: här gaf en trafve råg 2 skeppor. Det hade två kyrkotioden, nämligen Ottarps och Norrviddinge.

Belteberg och Hvideröd bildade tillsammans en betydlig gods-komplex. Följande utdrag ur jordeböckerna lemna upplysning om Beltebergs omfång, liksom inventariet om den kreatursbesättning, som ett dylikt gods för 200 år sedan hade. Ugedagsgodset bestod af 17 hela, 10 halfva gårdar och 5 gatehus, skattegodset af 17 hela, 19 halfva gårdar och 1 gatehus eller in summa 48 hela, 1 half gård och 6 gatehus. Ladugårdsinventariet visar:

för *Belteberg* 6 hästar 10 oxar 6 tjurar 25 kor 9 qvigor 16 kalfvar 50 får och
 ,, *Hvideröd* 4 ,, 10 ,, 2 ,, 16 ,, 17 ungnöt 12 ,, 46 ,,
 lam 10 gamla svin 7 unga svin 10 grisar 8 gäss 20 höns
 2 ,, 11 ,, 4 ,, 8 ,, 20 ,, 16 kalkoner 5
 bistockar.

Gårdarne sköttes genom ugedagsgodset ¹⁾, så att den personal, som lefde vid sjelfva gården, bestod endast af följande: ridefogden med sin tjenare gårdsens dräng, stallmästaren, beridaren och 2 stalldrängar, skytten, hofslagaren, ladufogden, färhyren, fårhyren, mjölkedejan med mjölkpigian och kockepigian samt trädgårdsdräng och postdräng. Till herrskapets enskilda betjening hörde på ett skånst gods vid denna tid åtskilliga andra såsom symfonislagare, källarsvenner etc.

På allt lades beslag. Hästarne afsändes till Dalby kungsgård, der Carl X straxt vid besittningstagandet upprättat ett stuteri och hästdepot. Boskapens nedslagtning ställdes i utsigt. Spannmålen tröskades för garnisonernas räkning under uppsigt af en på hvarje gård kvarlemnad ryttare, som på samma gång hade att drifva på arbetet och tjena till salvagarde. Höet afsändes likaledes till Malmö och Landskrona. Fjäderfäet ställdes till disposition för konungens kök. Till slut kastade man också ögonen på gårdarnes öfverflödiga betjening till arméens behof. "Behagar det E. K. M. allernådigt" heter det till slut i Taubenfelts bref. "så kunde de afdankade karlar antagas till soldater i E. K. M:ts tjenst och kauske man skulle få således ett litet compagnie ihop: dock lära de intet med god vilja gå dertill."

¹⁾ I en skrifvelse till svenska styrelsen, 1661 ²³, gifver generalguvernören G. O. Stenbock följande allmänna skildring af det samtida landtbruket på de stora skånska godsen, som torde kunna tjena till belysning af förhållandena: "De danska hafva intet hållit således hus på sina gårdar som adelen i Sverige, ej heller slagit sig på rätt mycken boskap, utan knapt hållit på dem så många kor, som de till att underhålla en person, tre eller fyra, haft af nöden, och det för den orsaks skull, emedan ugedagsbönderna hafva att göra allt arbetet på åker och äng och de eljest hafva velat spara onödigt folks belöning och sjelfva fodrat till oxars opställande, hvilket sista har varit den största profit, de hafva sökt att hafva af sina sädesgårdar."

Efter freden i Köbenhavn återfick Axel Urup sina på detta sätt behandlade gårdar, men sålde dem 1661 $\frac{6}{8}$ till sin halfsyster fru Anne Beck Bülow på Rosenlund, som kvarstannade under svensk spira. Hon sålde dem 1668 till rikstygmästaren grefve P. Sparre. Men denne herre behöll godset i 16 år utan att betala. 1683 $\frac{29}{8}$ klagar öfverhofmästarinnan fru Sitzele Grubbe Urup, Axel Urups enkefru, i en skrifvelse till general-guvernören Ascheberg, att hon under de 16 åren sedan köpet afslöts ej bekommit en fyrk af honom och att godset under tiden förarmats, så att det ej mera gaf säkerhet för hufvudstolen. Hon begärde, att han måtte äläggas utbetala hennes fordran.

Sin nuvarande bebyggnad fick Belteberga på 1730-talet, sedan general W. Bennet blifvit dess egare. Vid sammå tid förvandlades den öster om gården belägna Kingelstads sjö till en åker med 40 t:rs utsäde ²⁾).

Duege—Dufeke,

som 1658 egdes af enkefru Sophia Ramel von Kratz, enka efter en tysk öfverste v. Kratz i dansk tjenst, beskrifves såsom bygd på en holme, med vatten rundtomkring bygnaden, "helt sänkt ned i ett moras." Grundvalen var så litet fast, att huset satt sig på ena sidan; det såg helt bofälligt ut. Fru Sophia Ramel v. Kratz hade såsom de tre andra godsegarinnorna af Ramelska släkten svurit Sverige trohet. Men hennes ställning var betänkelig. Mannens tyska släktingar och kreditorerna gjorde sina anspråk gällande, och hela mobiliern stod förseglad för deras räkning: den svenska kronan falkade på att få sin andel deraf, när åtskilliga kreditorer voro danskar och samtliga danska fordringar i Skåne förklarats förbrutna till Sverige.

1738 beskrifves byggnaden såsom omgifven af en sjö med ekskog och surskog ruudt omkring.

Till beskrifningen af en mängd herresäten i södra Skåne lemna en i svenska riksarkivet befintlig tysk relation af generalquartermästaren, öfverstlöjtnant Johan Hintzke åtskilliga bidrag. Hintzke var 1676 före krigets utbrott beordrad att på stället besigtiga dessa gårdar ur synpunkten af det försvar, de kunde lemna vid fiendens förmodade inbrott. Med anledning af denna relation hafva nedanstående anteckningar blifvit gjorda, hvilka utvidgats med åtskilliga

andra upplysningar ur arkiven i Stockholm och Malmö. De kunna tjena som text till Fischers prospekter, hvilka härröra just från närmaste tiden efter detta krigs slut.

Borreby

tillhörde 1658 Otte Lindenow, som ej hade svurit Sverige trohetsed före andra krigets utbrott. Han uppehöll sig der vid denna tid och blef krigsfånge. Borreby beskrifves som en välbyggd gård, på tre sidor omgifven af vattengrafvar samt äfven af vallar. Öfver grafven ledde en vindbrygga. Vallen var så vidsträckt, att derinom äfven ryndes en trädgård. Emellan ändarne af grafven och ån som slingrade ned under höjden, låg en torr passage. I fullkomligt samma skick stod gården på 1670-talet.

I 1676—79 års krig var Borreby besatt af svenska trupper från april 1677, då man försökte iustänga danskarne inom Landskrona län. Otte Lindenow betraktades med misstänksamma ögon. Han troddes stå i förbindelse med danskarne. Också fördes han då in till Malmö fästning, men erhöll dock snart tillstånd att få vistas på sin andra gård Klågerup. Hans hustru blef en tid kvar på Borreby; döttrarne hade sändts öfver till Danmark. Dit hade han äfven sändt en del af sin lösa egendom, hvilket betraktades som ett brott, hvarföre han äfven 1678 inkallades af gen. guvernören Sperling till Malmö och sattes under ransakning. Härtill kom äfven en anklagelse för några uppbringade bref öfver till danska sidan. Carl XI befallde 1678 $1\frac{2}{3}$ att med honom allvarligen skulle förfaras, och han dömdes till att med penningböter försona sitt brott, hvarvid åt Sperling öfverläts att bestämna bötessumman, hvilken skulle användas till åtskilliga behof. Efter fredens afslutande lemnade han godsens och bofäste sig i Danmark.

Från Malmö fördes år 1677 kanoner ut till Borreby. Dess besättning bestod då af 60 soldater, 3 underofficerare och 3 korporaler under befäl af major v. Osten. Först 1678 $\frac{8}{10}$ blef Borreby af danskarne intaget och förstördt. Byggnaden fattade eld under beskjutningen, som verkställdes med stora, sjöledes ditförda kanoner; besättningen värjde sig ändock tappert intill sena aftonen, då den för hetta och trängsel ej förmådde mera, utan måste gifva sig fången. Huru hårdt besättningen ock varit ansatt, hade dock fienden ej vågat storma. Endast nakna murarne kvarstodo efter denna olycksdag i Borrebys historia ³⁾.

Bjersjöholm,

1676 tillhörigt grefve Gustaf de Lagardie, hade då rymlig borggård, 94 fot lång och 62 fot bred, på alla fyra sidor omgifven af boningshus. Byggnadens hufvudsida var $2\frac{1}{2}$ våning i höjd och hade ett framspringande torn, hvarest ett porthvalf bildade inkörsel till borggården; de öfriga tre sidornas höjd var endast 2 våningar. Murarne höllo 2 till $2\frac{1}{2}$ alnar i tjocklek; några källrar voro hvälfda, andra utan hvalf. På en ö, i en stillastående sjö låg en vacker kyrka. En vindbrygga hindrade tillträdet; invid denna låg en loga, uppbyggd af gråsten, men öfriga ladugårdsbyggnader voro uppförda af korsvirke.

En höjd bakom dessa, alldeles i närheten, från hvilken hufvudbyggnaderna kunde med kanoner beskutas, gjorde dem odugliga till försvarspunkt.

Under kriget blef gården så utplundrad och ödelagd, att allt låg vind för våg och ingen tog sig af den. Kronofogden i orten insatte en ladufogde der 1678, då egarens folk öfvergifvit stället.

Bollerup,

hade 1676 en alldeles förfallen hufvudbyggnad utan både tak och golf, fullkomligt obrukbar ¹⁾; gårdens andra boningshus, uppfördt af naturlig sten med murar om 3 alnars tjocklek, var i nedra våningen försedt med några hvälfda gemak: rummen i öfversta våningen begagnades till sädesvind. Öfrige smärre hus, af hvilka Falk Lycke låtit uppbygga några, voro mycket förfallna och nästan obrukbara. Gården omgafs af en grund vattengraf om 38 fots bredd: utanför denna vid båda utkörsvägarne låg en stark vall, försedd med en rått uppkastad bastion, från hvilka den flacka omgifningen kunde med skott bestrykas och ett angrepp någorlunda afvärjas. Gården tillhörde vid denna tid grefve Otto Rantzow på Sjælland.

Dybeck

beskrifves af Hintzke 1676 på följande sätt:

"Vid uppfarandet till borgen måste man passera en helt och hållet kringfluten ladugård, till hvilken man inkommer genom en

¹⁾ Brunii förmodan (Skånes Konsthistoria, 433) att detta hus under kriget 1676-79 blifvit förstördt bestyrker sig sålunda icke.

hvälfd port. Till venster har man i denna ladugård loga, vagns-
hus, ridhäst- och fölstal, ko- och oxestall, alla i en lång rad vid hvar-
andra, uppförda af naturlig sten med väggar om 2 alnars tjocklek
och 5 alnars höjd. De ha alla halmtak och äro uppförda af Otto
Marsvin. Tätt invid ligger häststallet om 2 våningars höjd äfven-
ledes af naturlig sten och ungefär lika tjocka murar. På högra
sidan ligga får- och stuteristallarne, uppklinta af lera, samt en
trädgård, bakom hvilken en dam utbreder sig nästan som en
liten sjö. Till sjelfva gården kommer man från ladugården öf-
ver en vindbrygga midt för porten. Sjelfva boningshusen äro
på venstra sidan och till halfva fasaden uppförda af bränd tegel;
högra sidan är af sandsten och annan naturlig sten 1 1/2 vå-
ning hög; dessa bygnaders murar äro om 1 1/2 till 2 alnars tjock-
lek. På fjerde sidan omgifves borggården af korsvirkshus; borg-
gården är trång och har i ena hörnet ett torn. Borgen omgif-
ves af en 48 bred, 8 till 9 fot djup vattengraf; bakom den-
samma ligger en lustträdgård; härifrån kunde gården med lätthet
beskjutas."

Till Dybeck hörde äfven Hjortehus, ett bebygdt lustställe på
en höjd nära sjöstranden, och det hade en hamn, som dock endast
kunde rymma smärre farkoster, då den höll endast 5 fots djup.

Glimminge

fasta stenhus stod ännu 1676 fullt befästadt och kunde då ännu
betraktas som ett tjenstbart fäste, ehuru nära två århundraden
förflutit, sedan det uppfördes af sjöhjelten i konung Hans' dagar
Jens Holgersön Ulfstand (1499). Det svenska militära ombudet,
som 1676 besiktigade detsamma, tvekar ej att sluta sin berät-
telse med dessa ord: ist also dieses Haus eins der stärksten
Häuser im Lande und mag mit Wahrheit eine Burg genannt
werden.

Den skildring Hintzke lemnar af denna intressanta borg, den enda
ännu kvarstående inom de skånska landskapen, som lemnar en
tydlig bild af den senaste medeltiden, torde äfven vid sidan af
senare skildringar förtjena att anföras.

"Glimminge hus," så lyder den, "är en aflångt fyrkantig byggnad
om 100 fots längd och 40 fots bredd, 22 3/4 svenska alnar i höjd
från marken till taket. Murarne äro alltigenom 3 1/2 alnar tjocka
och från grunden till taket uppförde af kantig och sprängd sten.

Källrarne äro till en del hvälfda, till en del täckta med väldiga, tätt till hvarandra liggande bjelkar, och i dem befinna sig en förträfflig brunn, bryggghus, bakstuga, kök samt öl- och vinkällare; lufthålen äro så anbragta, att man med dubbla nickhakar kan bestryka hela borggårdens yta. Dörröppningen, genom hvilken man inträder i huset, är hvälfd och försedd med en dörr af ek, hvars styrka ökas genom ett beslag af kopparplåtar och jernband: denna dörr har två hål, genom hvilka man inifrån kan skjuta ut på borggården. Midt i hvälfningen är ett skottgaller och längre in ännu ett hål för kastning af handgranater. Går man nu vidare upp i första våningen, har man att öppna ännu en jerndörr, hvarvid man likaledes står i fara för skott från ett hål uppe i hvälfningen och från en annan öppning i trappgången. Man stiger högre upp och kommer i första våningens stora sal med dess små, med starka jerngaller försedda fönsteröppningar, der Jens Holgersön brukade spisa med sitt folk. Derinvid ligger sofkammaren, der tätt invid kaminen Jens Holgersöns hvilobänk är uthuggen i sjelfva muren. Ofvanför på väggen, öfver hufvudgärdet, står på tyska skrifvet: Friederich, König in Dennemarek: allein was billig ist. Invid detta rum är ännu ett annat, ur hvilket man åter kommer in i salen. Alla dessa rum äro hvälfda, och sofkammaren är försedd med en jerndörr. Tätt invid denna är en stor trappa, på hvilken man går vidare; trappstegen äro så förfärdigade, att man kan taga ut stenarne och, såsom förut är nämndt, skjuta ned inunder. Åter måste man öppna en jerndörr för att komma upp i andra våningen, som är af afdelad i åtskilliga hvälfda rum, äfvenledes med starka galler för fönsteröppningarne. Derifrån kommer man till tredje våningen, som till hälften är hvälfd, till hälften har tak af tätt intill hvarandra fogade bjelkar. I den hvälfda delen ligger kyrkan, som äfvenledes har med galler väl förvarade fönster. Slutligen stiger man upp för en trädtrappa till en halvåning med tak af täta bjelkar. Vinden ofvanför har 3 finger tjocka furuplankor och der finnas 18 skottgluggar, hvarest 18 stycken af koppar kunna beqvämt uppställas och fritt spela omkring i grannskapet. I de andra våningarnes fönsteröppningar kunna äfven allahanda små och medelmåttigt stora stycken anbringas. Byggnadens tak är af tegel på starkt sparrverk. Herrarne Rosencrantz, som efter släkten Ulfstand innehafva gården, hafva invid detta fasta hus uppfört trenne lägre hus, tvenne af sten och det ena af kors-

virke, två våningar höga, för att få en sluten borggård. Stenhusen hafva fasta murar om 2 alnars tjocklek och bidra äfven till försvaret. Rundtomkring borgen går en djup graf och utanför denna ligger ett moras; deremellan är den enda vägen upp till borgen, utmed mer än hälften af grafven, så att enhvar som vill tränga dit, måste utsätta sig för faran att från 3 sidor af huset kunna träffas af skott, innan han kommer fram till bryggan. Visserligen har denna utet vindspel, men hon kan med lätthet helt och hållet upprivas.”

Glimminge innehades vid det skånska krigets utbrott af Mogens Rosencrantz, som var dansk undersåte och vistades på Sjælland. Det blef derföre redan 1675 lagdt i beslag af svenska kronan. Under kriget fick det svensk besättning för att hålla snapphanepartierna i denna trakt af Skåne i tygel. Öfverste Sparrfelt förde befälet öfver densamma. Ystad hoppades, att Glimminges och Krageholms garnisoner skulle kunna skydda det för snapphanarnes öfverfall; men det visade sig vara fäfängt. Glimminge utrymdes sommaren 1678 af sin besättning vid ryktet om den danska truppkårs annalkande, som var beordrad att angripa de adliga fästena; den brände vindbryggan efter sig, så att borgen då stod alldeles öfvergifven inom sina befästningar. Lyckligtvis trängde ej 1678 denna danska här så långt fram som till Glimminge, och Jens Holgersön Ulfstands och Rosencrantzernas gamla borg, jemte Lunds domkyrka de skånska landskapens intressantaste fornminne, står ännu oförstörd, väl värd en fullständig historisk återställning. Kanske skall den ej heller låta vänta på sig, när kärleken för Skånes minnen kommit ej blott till lif, utan äfven till kraft.

Heckebjerg—Heckeberga,

Holger Ulfstands stolta borg, var visserligen en stor och stark byggnad, men dock ej så präktig, som traditionen och de på denna grundade skildringarne förtälja. Det gör oss nästan ondt att nödgas helt prosaiskt beriktiga villfarelserna härutinnan. Några 7 spirbekrönta torn egde det gamla Heckeberga icke; det har till det yttre synnerligen mycket liknat det ungefär samtidigt uppförda Vidtsköfle och de båda samtidigt förstörda adliga husen Borreby och Eriksholm—Trolleholm. Det skildras 1676 såsom liggande på en högländ ö en skogsjö, inneslutande en temligen

stor borggård med tvenne starka hörntorn om 3 till 3 $\frac{1}{2}$ alnars tjocka murar. Af dessa tvenne torn var det ena — det lägre — då inredt till rum, men det andra, som höll 4 våningar i höjd, var bevaradt i sitt ursprungliga skick med 11 skottgluggar i fjärde våningen. Detta kunde dock knappast brukas, enär golfvens bjelkar och plankor voro genomruttna. Hela byggnaden var af tegel med gråstenskärna, murarne 2 $\frac{1}{2}$ alnar tjocka. Ladugårdsbyggnaderna, som lågo nedanför borgen, voro uppförda af sten och försvarades af vindbrygga och en stark port framför denna. Som emellertid borgen var omgifven af höjder och öar i sjön, kunde den med kanoner lätt beskjutas. Såsom fast ort i en snapphane guerilla var den ännu hållbar, och såsom sådan fick den också svensk garnison under kriget, helst den ansågs ligga just i kanten af det södra Skånes snapphanebygd. En ströfkår af danska arméen förstörde emellertid Heckeberga på sommaren 1678. Egarinnan fru Mette Rosencrantz Krabbe hade varit en af de första, som villigt ställt sig till efterrättelse Carl XI:s befallning till den skånska adeln att lemna Skåne och begifva sig upp till Sverige; men här vistades 1677—78 den olyckliga Jytte Thott Krabbe och hennes moder fru Dorette Rosencrantz Thott samt Holger Thotts och Chr. Billes barn. Det öfvermått af olyckor, som träffat fru Dorette och hennes dotter, hade lagt dem båda på sjukbädden, så att de ej kunnat enligt befallningen föras upp öfver den gamla gränsen. 1678 $\frac{13}{6}$ ankom ett danskt parti, som förde fru Jytte Thott Krabbe och hennes moder med sig. Krigets sista år tillbragte de alltså i Danmark, der sålunda hela Thottesläkten då befann sig. Efter deras bortförande antände danskarne Heckeberga.

Heckeberga var en skogsegendom med herrliga skogar af både ek och bok. Dess bondegods ansågs ej synnerligen gifvande. Ännu 1738 säges dess sädesjord vara så ringa, att bonden endast födde sig med boskaps uppfödande och försäljning af ved.

Heckebergas herrlighet af skog och jagt var berömd. 1661 föreslog gen. guvernören G. O. Stenbock för regeringen att tillbyta sig Heckeberga och Skabersjö för att dermed arrondera den kungliga jagtmarken i södra Skåne, den s. k. vildtbanan, d. v. s. skogs-trakten omkring Dalby—Hellestad. Derigenom skulle den kungliga vildtbanan förenas med vildtbanan i de kungliga birkerna Lindholm och Börringe och sålunda bildas en jagtmark om 13 mil (1661 $\frac{21}{8}$).

Herrested—Herrestad

var 1676 likaledes bebyggt med en korsverksbyggnad, hvilken omslöt en fyrkantig gård. Det kunde ej heller begagnas till försvar: Hintzke, som ur synpunkten af deras försvarsduglighet beskriver de skånska herregårdarne, tillägger om Herrestad: "und ist also dort nichts merkwürdiges zu beobachten." Under kriget låg Herrestad öde och var öfvergifvet af egaren, G. de Lagardie, så att kronofogden i orten 1678 måste insätta en ladufogde. Gustaf de Lagardie hade blifvit egare af Herrestad genom arf efter modren Ebba Brahe de Lagardie, eller som hon sjelf skrifver sig i en handling rörande gården, "Ebba Braa grevinna til Leckö." Hon hade köpt det af Ove Thott, som hon anklagade för att ha uppgifvit gården bättre än den var, hvarföre hon 1664 $\frac{9}{10}$ gaf fullmakt åt "hopmannen" Johan Palm att derom öppna process med Ove Thott.

Högested—Högestad,

ansågs 1676 ej kunna användas som fast ort. Det af Palle Rosencrantz 1635 uppförda boningshuset med 2 alnars tjocka murar af tegel och flis om hvartannat låg visserligen högt och hade två våningars höjd, af hvilka den nedre var hvälfd, men gården saknade både vallar och grafvar. På ena sidan låg en stenbyggnad med en alus tjocka murar som tjeuade till ox- och kostall. Öfriga hus voro korsverksbyggnader och mycket förfallna.

Högestad utgjorde 1658 en del af Iver Krabbes stora gods-komplex. Det bestämdes vid delningen af hans egendomar åt en af döttrarne och innehades en tid af dottersonen Manderup Skeel Due, som dock aldrig bosatte sig i Skåne. Det försåldes till gen. guvernören Gustaf Banér, som daterat en och annan förordning Högestad. Vid krigets utbrott 1676 hade Jörgen Krabbe, för att rädda sin systersons, den i Danmark bosatte unge Skeel Dues, del i Högestad från seqvestrering af svenska kronan, gjort gällande, att han, så länge modren fru Karen Marsvin Krabbe lefde, egde en eventuel arfsrätt i Högestad. Carl XI befallde också 1676, för att tillfredsställa Jörgen Krabbe, innehållandet deraf. 1682 upptages J. Skeel Due såsom egare, hvadan G. Banérs köp synes hafva återgått. Han hörde just ej heller till de säkre betalarne; de vinglerier, hvori han invecklade sig, sänkte guvernörspostens anseende.

Jordbjerg—Jordberga

var 1676 fullkomligt oförändradt i samma skick, som det blifvit bebygdt af Iver Krabbe. Borggården omslöts på 3 sidor af grundmurade byggnader af tegel om $1\frac{1}{4}$ alns tjocklek och 10 alnars höjd; de 4:de utgjordes af en temligen tunn tegelmur. Det hade, såsom de nyaste byggnaderna i allmänhet då för tiden, ej blifvit uppfördt med afsigt att tjena egarne till försvar och omgafs därför ej heller hvarken af vall eller graf. Ladugårdsbyggnaderna, hvilka på 3 sidor omslöto en gård, voro uppförda af grästen, men murarne voro ej synnerligen tjocka. Stället ansågs också ej kunna komma i beräkning såsom fast punkt under kriget. Jordberga tillhörde vid denna tid Chr. Bille, som genom gifte med en dotterdotter af Iver Krabbe bekommit detta hans gods.

Klågerup

skildras 1676, såsom omgifvet af moras; åbyggnaden af korsverk var då för ej längesedan uppförd af Otte Lindenow och gården var icke såsom så många andra skånska gods försedd med befästningar, så att den kunde försvaras: den förklaras också af Hintzke i hans berättelse "wegen seiner Schwäche von keiner Consideration." 60 år sednare, 1738, omtalas de två små sjöar, som lågo invid gården, såsom mestadels igengrodde.

Krogholm—Krageholm

ansågs 1676 som en af de präktigaste af Skånes herregårdar. Byggnaden, bildande en 2 våningar hög fyrkant med borggård om 100 fots längd och 75 fots bredd, var omgifven af sjö och försedd med vindbrygga. Den var helt och hållet uppfördt af tegel med 2 alnars tjocka murar. Det fasta hörntornet, 5 våningar högt med 8 skottgluggar i 5:te våningen, hade ända till 3 alnar tjocka murar. Ladugården var äfvenledes af tegel och omgafs af vattengrafvar med 2 vindbryggor. Tornets höjd gjorde, att en kulle i ladugårdens närhet ej ansågs farlig. I Jörgen Krabbes tid saknade gården ej krigsförråd; ännu på hösten 1678 lågo kvar från hans dagar ett par hundra styckekulor. Krageholm delade under 1676—79 års krig lika öde med så många andra skånska borgar. Det fick först tjena svenskarne till försvar mot snapphanerörelsen

och blef derefter af den danska arméén skjutet i brand. Ystadsboarne betraktade Krogholm såsom sitt bästa stöd mot plundrande snapphanepartier och landstigande fiender. Men när Ystad i augusti 1678 blef intaget och plundradt vid en dansk landstigning, måste Krogholm äfven utrymmas af sin besättning, och när den återvände dit, fann den allt plundradt och bortfördt ända till kakelugnarne och dörrlåsen. Till murar och tak var dock då ännu byggnaden oskadd; äfven de palissader, hvarmed befästningen förstärkts, kvarstodo. Befälhafvare på Krogholm under kriget var Simon Andersson.

Krogholm—Krageholm, Krogenosernas stamsäte, var ett af Skånes mest betydande adelsgoods. Till Krabbesläkten, som innehade det vid öfvergången till Sverige, öfvergick det genom Iver Krabbes till Jordberg gifte med Karen Marsvin, och af den dem och deras barn emellan 1664 $2\frac{2}{8}$ uppgjorda arfförening visar sig, att det då omfattat 1400 tunnor hartkorn. När Iver Krabbe efter någon tvekan beslöt sig för att stanna på danska sidan, hade han sändt den ene af sina söner att fresta lyckan under svensk spira: det var den olycklige Jörgen Krabbe. En lottkastning var det, som afgjort dennes öde; ty vid den delning af sina gods, som Iver Krabbe och Karen Marsviu preliminariter genom lottkastning låtit verkställa, hade på Jörgens lott fallit Krogholm, medan Gunderseleholm tillfallit den andre brodern Tage Krabbe, som derföre också förblef under dansk spira. Af Iver Krabbes skånska gods bestämdes vid samma tillfälle åt döttrarne och deras arfvingar Jordberg (dotterdottren Karen Vind gift med Chr. Bilde), Fulltofta (Just Höegh) och Högestad (J. Skeel Due). Jörgen Krabbe, såsom familjens hufvudman på svensk sida, blef en slags målsman äfven för dessa gods, hvilkas egare utom Chr. Bille stannade på dansk sida. Genom sitt gifte med Jytte Thott blef han äfven egare af Tosterup.

Om besittningen af Krogholm försäkrades Jörgen Krabbe genom ett formligt öfverlåtelsebref af föräldrarne dateradt 1661 $20\frac{1}{2}$; dock förbehölls åt modren, om han barnlös dog före henne, 538 tr hartkorn af godset. Redan förut hade han i det morgongåfvobref, han i augusti 1661 Malmö utställde till Jytte Thott, tillförsäkrat henne besittningen af denna gård, om hon öfverlefde honom. 1677 $3\frac{1}{2}$ upprättades dem emellan ett testamente, i kraft hvaraf Krogholm skulle blifva till evärdlig tid ett stamhus för Krabbeska släkten och till arfving insattes brodern Tage Krabbes son, enär deras

äkenskap var barnlöst; men 1681 förklarade Olof Rosencrantz å dennes, sin myndlings,- vägnar, att han ej ville emottaga det erbjudna arvet. Krogholm var nämligen belastadt med skuld, och 538 t:tr hartkorn af godset tillhörde i följd af en arfförening af 1667 $22\frac{2}{6}$ alla de Krabbeska arfvingarne. Jörgen Krabbes moder, fru Karen Marsvin Krabbe, hade nämligen öfverlevvat sin olycklige son. Krabbesläkten visade sig emellertid ädelmodig mot hans enka och tillförsäkrade henne 1688 $17\frac{1}{6}$ full besittning för lifstiden af denna egendom. Fru Jytte synes vid denna tid hafva varit i behof af hjälpen. Visserligen hade nämligen visat sig vid det uppbud af all sin egendom, som hon 1682 $24\frac{1}{8}$ gjort "til at conservere hendis sal. herris reputation, haand og zegl," att boet efter honom, ännu efter plundringarne under kriget, egde en öfverbehållning af 20548 rdr; men 1688 $11\frac{1}{4}$ lagsöktes hon enligt kgl. resolution och dom af Just Höegh för 33591 dr dsk, troligen ett efterkraf för den ur så många synpunkter olycksbringande försäljningen af Fulltofta till Cronacker. Just då var det, som Krabbesläkten trädde emellan och gaf henne lifstidsbesittningen af de 538 t:trna hartkorn i Krogholm. Fru Jytte dog ej förrän fram på 1690-talet och tyckes då ännu ha varit i besittning af Krogholm. En process utbröt efter hennes död emellan Thottar och Krabber om de 538 t:trna hartkorn af Krogholmsgodset, i besittning hvaraf etatsrådet Monrad såsom förmyndare för Tage Krabbes barn immitterades af gen. guv. M. Wellingk 1698 $26\frac{1}{7}$. Utslaget blef, att Krabbeska arfvingarne behöllo godset; men Thottarne tillerkändes hälften af hvad afbetalning fru Jytte gjort på skulderna. Full liquidation och arfskifte i boet efter henne hölls först 1702 $8\frac{1}{10}$ i Ystad, enligt Göta hofrätts mandat, af J. Ankarstråle ⁴⁾.

Marsvinsholm,

uppfördt 1644 af Otte Marsvin till Dybeck och Mette Brahe till Clausholm, stod på öfvergången från det befastade adliga slottet till den fredliga praktbyggnaden. Det var visserligen omgifvet af grafvar, men det var liksom ej på fullt allvar, ty bryggan, som ledde öfver dem, var ingen vindbrygga och kunde ej heller i en hast förstöras: den hvilade på fasta ekpålar. De båda fyrkantiga tornen, som med en half våning räckte upp öfver den öfriga byggnaden — försedd med dubbel takstol, föreföll denna 1676 snarast som

tvenne vid sidan af hvarandra uppförda byggnader — voro emellertid så uppförda, att alla murytor kunde från dem med skott bestrykas.

Det innehades intill 1677 af Holger Thott, men förklarades då förbrutet och gafs med möbler, spannmål och hela uppsättningen, som det stod, till general-major Cock von Krimstein (K. B. 1677 ¹¹/₁₂). Holger Thott återfick sina gods genom freden i Lund 1679, men föryttrade dem snart och bosatte sig jemte sina bröder Knud och Tage Thott i Danmark.

En utförlig beskrifning öfver Marsvinsholm från 1730:talet finnes i Malmö länsarkiv, hvaraf följande utdrag här meddelas:

"Marsvinsholm är anlagdt i en torfmosse, hvilken sedermera blifvit utkranad och uppressad till graf och fiskdam; der midtuti är gården uppmurad med ett stenhus stående på bokpälars, så att vattnet sköljer muren rundt omkring. Huset är nederst muradt af stora huggna gråstenar, 5 stenars och väl 5 alnar i höjd, sedan med stor tegelsten fem våningar i höjden; tornen hålla med öfversta vindsloften inberäknade 6 våningar. Nedersta våningen är öfverallt hvälfd. I denna är köket med en väl 15 alnar djup murad brunn, som gifver kallt och klart, men mycket osmakligt vatten. Alla fönstren, så i nedersta våningen som den dernäst, äro försedda med täta jerngaller; murarne i nedersta delen äro af 4 alnars tjocklek, sedan i proportion smalare uppför. I stället för tak har vid gårdens nybyggnad varit öfver hela stenhuset (undantagande tornen) en fiskdam af koppar, som sedermera af öfverste Christian Urne blifvit nedtagen: i stället hafva då under 4 sparr tvenne tak af tegel med kopparriännor emellan blifvit upplagda med 4 då upmurade gafflar vända mot öster och vester. På hvardera tornet (begge äro nu täckta med tegel på italienskt vis) har ursprungligen varit tak af svart tunn flissten; de ha 3 stycken skorstenar och huset 8 st., alla kring sidorne. I Marsvins tid skall hafva legat öfverst i hvarje torn 4 kanoner, som vid danska skepps förbigående i sjön, gifvit dansk lösén, emedan de varit befallde salutera Marsvinsholms slott (som det uti Arent Berntsens Danmarks Herlighed nämnes). På boningshuset är ingen annan in- eller utgång än den nämnda porten. Derifrån löper i norr en brygga af 40 alnars längd och 6 alnars höjd från vattnet; vid ändan till gårdsplatsen är grafven nordan till försedd med en mur, på hvilken bryggan hvilar, men

emellan den och huset stå pålar. Gårdsplatsen är uppfylld och af samma höjd som bryggan. Nordan för stenhuset och 80 alnar från bryggan är en med tegel och gråsten murad ladulänga af 100 alnars längd, 32 alnars bredd och 50 alnars höjd, med en murad och upphöjd bro till en stor port, linjerätt mot borgporten; derigenom och rundt omkring i hela längan inköres all säd och hö; på södra sidan utträskas den på en lång loga, hvarest 6 à 7 par träskare kunna rymmas, men ej mer än en i bredd. På norra sidan kan allt fodret nedfällas till kreaturen och stalloxarne. Stall-längan vestan till, en våning hög, grundmurad af gråsten med tegeltak, står under ladulängans gavel jemt med dess norra vägg och sträcker sig mot söder 50 alnar lång. Från dess ända och till grafven är en 4 alnar hög mur, 54 alnar lång, och vid dess ända är en port, endaste inkörslen och ingången till ladugården. Östan till är en korsverkslänga, murad och tegelhängd, som amiralen och landshöfdingen Carl Georg Sjöblad sedan dess anträde till gården låtit uppbygga, hvaruti betjenterne logera. Längan har 60 alnars längd. Grafven omsluter ladugården sunnan och östan med bredt vatten, och en kanal nordan och vestan gör honom alldeles kringfluten, så att inkörslen, med en bro försedd, är tätt vid den nämnda ladugårdsporten."

"Sunnan för stenhuset är en trädgård, som med tvänne flyglar så innefattar huset, att vattnet är lika bredt på östra, södra och norra sidan mellan huset och trädgården, hvilken är sirad med en spatserrallée och en gång ifrån vestra till östra ändan närmast grafven; på dess vestra ända äro tvänne korsverks tegelhängda trädgårdshus, fyrkantiga och med italienska tak. Uti det ena är orangehus med orangeträd samt gårdsmästarens logement. I det andra förvaras jordfrukterna och arbetsmaterialier. Vestan, sunnan, östan och nordan är trädgården försedd med höga lindar och afvenboks häckar. Nordan för denna trädgårds vestra flygel ligger gent emot (endast grafven och smala gatan till ladugårdsporten är emellan) en fyrkantig trädgård med en liten smal kanal rundt omkring, omgifven af en afvenboks häck och prydd med 4 st. med buxbom anlagde lustqvarter med hans excell:ces sal. högvälborne hr grefvens och fältmarskalkens Königsmarcks och dess grefvinnas namn och andra ritningar uti."

"Gårdens enskilda egor bestå af trenne vångar eller sädesgården, hvaraf tvänne årligen besås med råg, korn och hafre och

den tredje ligger i träde till mulbete (i hvardera är någon eke- och hasselskog), alla rundt omkring gården belägna, och nordan för dem ligga gårdens ängar, med skog af ek och hassel; sydväst från gården, mellan Snårestad och ängarne, ligger en herrlig gammal och ung bokskog, Oran benämd. Annars har gården inga beteshagar, som ej höstas, mindre någon utmark till mulbete, utan gården med ägorne är instängd af rundtomkring liggande byar."

"Vid gården har också funnits 99 af Marsvin anlagde smärre och större fiskdammar, hvilka sedermera mestadels blifvit utlagda till äng, och till fyllnad af etthundra den förr omnämnda på taket. Två muskötskott i vester från gården ligger en liten insjö med något aflopp om vintern, men intet tillopp, och ett bösskott sunnan för gården en liten uppdämd sjö. $\frac{1}{8}$ mil östan för gården är en qvarn med ett par stenar, hvilken drifves endast vid höst och vår af en liten ström, som skiljer Herrestads oc Ljunits härader. Denna qvarn ligger i förra häradet samt Bjerresjö socken, emedan den är östan för strömmen belägen och således ej insockne, än mindre rå och rör, hvilket till denna gård icke finnes." ⁵⁾

Mogenstrup—Månstorp

beskrifves 1676 såsom beläget i en ort, full af moras, omgifvet af en 30 fot hög och 24 fot bred vall med en graf om 48 fots bredd och 11 fots djup. Till gården ledde en brygga, som dock ej var vindbrygga, men som med lätthet kunde helt och hållet upprivas. Mogenstrups fasta hus var 72 fot långt och 48 fot bredt; dess murar voro $5 \frac{1}{4}$ aln tjocka, af gråsten med tegelbeklädning och reste sig upp ur vallen. Nederst hade det fasta hvalf och ofvanpå hvalfven boningsrum; derofvan fortsatte sig murarne om 5 alnars tjocklek. Fönsterna begagnades, då det behöfdes, till kanongluggar. Byggnadens gafflar voro på vinden af samma tjocklek som öfriga murar, men öfversta delen af sidomurarne, som förenade dem, bestod endast af tunt korsvirke, hvaraf "Månstorphus gafflar" nuvarande utseende förklaras. Mot sydost låg en höjd, från hvilken huset kunde beskötas med kanoner, så att sidornas korsvirkesmurar med lätthet kunde ruineras och öfra delen af byggnaden göras oduglig.

Inom vallarna lågo tvenne hus af korsvirke, i hvilka besättningen beqvämt kunde bo. 100 till 150 man ansågos kunna hålla platsen om de egde tillräckliga kanoner.

Lador och stallbyggnader lågo utanför vallarne. Mogenstrup-Månstorp, en af Skånes fastaste adliga borgar, hade af Ove Thott blifvit öfverlätet till danska kronan, som afstått det åt den svenska bland Bornholms vederlagsgods, och vid krigets utbrott 1676 var det förlänadt till riksamiralen f. d. generalguvernören G. O. Stenbock. Det hade under detta krig svensk garnison och förstördes af danskarne 1678; ännu 1680 låg hela godset ocultiveradt. Det blef ej, såsom så många under kriget förstörda gårdar, hvilka tillhörde enskilda personer, åtminstone nödortfingen återställt, utan förföll allt mer och mer; dock kunde år 1738 de hvälfdä källarne ännu begagnas. Det förblef kungsgård, förvandlades slutligen till öfversteboställe samt var mest bortarrenderadt, och ingen tog vård om ruinen. Dock står den ännu, i trots af misshandlingar både i krig och fred ännu imponerande och i sitt förfall lockande fantasien. Den omgivande traktens flackhet förhöjer det stora intrycket.

Ännu 1738 fans det lund och sjö invid ruinen.

Näsbyholm

skildras 1676 såsom beläget på en högländ ö i en skogsjö. Trenne byggnader omslöt en gård, hvars fjerde sida var tillstängd med ett plankverk. Byggnadernes midtelparti utgjordes af erkebiskop Birgers 1480 uppförda starka stenhus, till formen aflångt fyrkantigt med en fyrkantig tornbyggnad af grof gråsten om 18 alnars höjd och med 2 1/2 alnars tjocka murar; de båda andra husen — flygelbyggnader — voro af korsvirke. Till borgen, som fordom benämns erkebiskop Birgers borg, ledde en enda väg från närmsta strand, en lång smal bank, hvilken när plankverket och flyglarne undanrefvos kunde beherskas från det fasta stenhuset och tvenne på hvardera sida derom framskjutande höjder. På ena sidan om sjön lågo skogbevuxna höjder, men de ansågos så aflägsna, att borgen ej derifrån kunde med någon verkan beskjutas.

Det egdes vid denna tid af Arild Svab, som genom gifte med Margrete Beck kommit i besittning af gården.

Skabersöe—Skabersjö

hörde 1676 till Skånes befastade borgar, men ansågs i anseende till närbelägna höjder föga dugligt till försvar, i fall det besköts med kanoer; mot anfall af en trupp, väpnad med musköter, ansågs deremot detta adliga fäste ännu hållbart. Byggnaden, som omslöt en fyrkantig borggård, bestod till de tre sidorna af grundmurade hus af tegel med 2 alnars tjocka murar om en vånings höjd; den fjerde sidan åter var endast af korsvirke. En tornbyggnad, likaledes af tegel och under tegeltak, hade äfven murar om 2 alnars tjocklek. Rundtomkring borgen gick en graf, 37 fot bred och 10 fot djup, och deröfver ledde en brygga, som till försvar kunde uppvindas.

Framför borgen voro ladu- och stallbyggnader belägna, uppförda dels af korsvirke dels af tegel, men med föga tjocka murar: emellan dem låg en stor fiskdam. Bakom dessa fans den höjd, från hvilken sjelfva borgen med lätthet kunde beskutas.

Vid utbrottet af skånska kriget stod Skabersjö obebodt. Det egdes af Fredrik Oveson Thott, som ännu ej myndig lefde på Sjælland hos sin moder Margrete Rantzow Thott och hennes man i andra giftet Enevold Parsberg. Det blef såsom danskt gods lagdt i beslag af svenska kronan och förändrade för en tid både namn och egare. Huru det gick till i trakten år 1677, derom är i dessa Samlingar (1871 II, 85--86) ett och annat meddeladt.

Svanholm—Svaneholm

skildras 1676 såsom beläget på en ö, som omgafs af en temligen bred sjö. Byggnaden, 2 1/2 våning hög, med 2 1/2 till 3 alnars tjocka murar af tegel och fyllning af naturlig sten, var försedd med en stark hvälfd port, som hade dubbla, med jernnaglar tätt beslagna dörrar. Öfver densamma framsprang ett fyrkantigt altantorn, en "Erker," från hvilket husets framsida kunde med skott bestrykas; dessutom voro två andra af husets sidor för samma ändamål försedda med dylika altantorn. Byggnadens alla fönster kunde begagnas som skottgluggar. Den hade hvälfda källrar och en vacker kyrka. Bryggan, som förenade ön med fasta landet, var lagd der sjön var som smalast och höll 135 fot i längd. Det var ingen vindbrygga, men hela bryggan kunde med lätthet upprifvas.

Framför slottet lågo stall och kornlador i en på tre sidor kringbyggd, mot slottssidan öppen gård. Denna låg högre än slottet, så att det derifrån lätteligen kunde beskutas med kanoner och oroas med granatkastning. Detta ansågs emellertid vara dess enda anfallbara sida, enär de rundt omkring sjön belägna med tät ekskog bevuxna höjderna lågo på betydligare afstånd.

Svaneholm intog under kriget svensk besättning våren 1677, men utrymdes liksom de öfriga adliga fästena 1678 på sommaren, då det hotades af en stark dansk ströfkår. Egaren, Axel Gyldenstjerne, som stod i svensk krigstjänst, klagar tidigare på året 1678 för generalguvernören, att den svenske besättningen så våldsamt for fram med hans gård, att källrar och vindar uppbrötos och råg-åkern användes till betesmark. Nu blef han efter den svenska besättningens aftåg tillfångatagen af danskarne och förd till Landskrona, men rönste den otacken, att af svenskarne misstänkas för att alldeles godvilligt ha följt med såsom förlofvad med en af Otte Lindenows döttrar, som lefde öfver på danska sidan *).

Hans yngre broder, Predbjörn Gyldenstjerne, hade året förut stupat vid Christianstad, kämpande på svensk sida.

Söfde—Söfdeborg

skildras 1676 såsom omgifvet af sjö. Till borgen ledde en 125 fot lång brygga, som till försvar kunde uppvindas. Borggården var rymlig och höll 96 fot både i längd och bredd; på 3 sidor omgafs den af 2 1/2 våning höga boningshus; den 4:de tillstängdes af en mur. I ena hörnet reste sig ett högt torn om 4 våningars höjd, siradt med en hög vacker spira. Ladugårdsbyggnaderna af sten omslöto en gård på 3 sidor; de voro ej kringflutna. Söfdeborg ansågs ej kunna hålla sig som fast ort, om det besköts från kringliggande höjder. Otte Tagesen Thott hade fulländat slottets inre praktfulla utsmyckning, och det utgjorde hans enkas, fru Dorette Rosencranz Thotts enkesäte.

Under kriget intog det svensk garnison och utgjorde en af de viktigaste försvarspunkterna mot snapphanarne, som just i denna trakt rasade våldsammare än någon annorstädes inom det södra Skåne. Tillika var det såsom de flesta med trupper besatta gårdar en viktig plats för skatteuppbörden, ty denna kunde under kriget endast under vapen insamlas och föras vidare. Den

danske befälhafvaren Arensdorf hade 1678 på sommaren utfärdat order till snapphanelöjtnanten Tue Kropp att antända Söfdeborg; men Kropp omkom just vid den tiden i Frosta härad. Redan förut samma sommar hade det utstått en belägring, då det i juni angreps af H. Trolle med en styrka af 300 man till häst. Vid detta tillfälle utsändes i kringliggande socknar ett danskt plakat, att allmogen inom 14 dagar borde transportera sin egendom öfver till Danmark. Under hösten samma år utgingo ständigt partier från Söfdeborg på jagt efter traktens snapphanar, och ständiga små träffningar föreföllo. Det var ett oupphörligt småkrig mellan täta skogar och moras i synnerhet i trakterna åt Wanstad, Tolånga och Lövestad, emellan hvilka byar skogarne då ännu voro så tjocka, att vallhjonerna — såsom ännu i början af 1700-talet — gingo vilse. I texten till Skånska herregårdar omtalas en del enskilda händelser från detta småkrig.

Det till Söfdeborg hörande Ågerup tyckes äfven hafva haft stora åbyggnader. Åtminstone lät befallningsmannen Jacob Rasmussen på hösten 1678, då förstöring tyckes hafva hafva gått öfver gården, uttaga 149 fönster, som ställdes i förvar i Blentarps kyrka. ?)

Tosterup

skildras 1676 såsom befästadt med grafvar om 37 fots bredd och 10 fots djup samt en vindbrygga; omkring det starka fyrkantiga tornet, som hade 20 alnars höjd och $\frac{1}{2}$ alns tjockare murar än den öfriga byggnaden, nådde grafven en bredd af 75 fot. Sjelfva byggnaden, aflångt fyrkantig och $1\frac{1}{2}$ våning hög, hade $1\frac{1}{2}$ alns tjocka murar. I nedra våningen voro gemaken hvälfda. Borggården var ej kringbyggd, utan bildades af hufvudbyggnaden, ett lägre stenhus och tvenne sammanbindningsmurar. Framför hufvudbyggnaden lågo stallarne och ladubyggnaden, uppförda af naturlig sten, men med tunna murar, och bakom de förra kyrka och kyrkogård. Från en höjd i närheten af tornet kunde detta med lätthet beskjas, hvilket minskade platsens försvarsduglighet.

Vid Tosterup, som var hans hustrus Jytte Thotts arfvegods, stiftade Jörgen Krabbe ett hospital, hvartill han anslog dels pante- och dels frälsegods till värde af 10,000 dr smt. Carl XI be-

kräftade denna stiftelse 1670 $16/12$, och det medgafs honom frihet, att under lika frihet som utsockne frälse bruka det pantegods, hvilket han vid en förändring af stiftelsen behållit mot lemnad refusion af eget frälse.

MARTIN WEIBULL.

Noter.

- ¹⁾ G. H. Taubensfelt till K. M:t 1658 $9/9$, Belteberg. (S. R. A.)
- ²⁾ Magistraters och kronofogdars berättelse till landshöfdinge embetet i Malmö 1737—38. (M. L. A.)
- ³⁾ J. Sperling till K. M:t 1678 $9/5$. (S. R. A.) Öfriga uppgifter ur handlingar i Malmö länsarkiv.
- ⁴⁾ Notiserna från krigstiden 1676—79 ur Malmö länsarkiv; uppgifterna om Krabbeska familjen ur en samling handlingar rörande Thottarnes och Krabbernas process i kgl. danska bibliotekets handskriftssamling.
- ⁵⁾ Beskrifningen öfver Marsvinsholm, undertecknad J. Hæger, i ofvan omtalade berättelser till landshöfdinge embetet 1737—38 (M. L. A.)
- ⁶⁾ Bref från och till gen-guv. Sperling 1677—78 (M. L. A.)
- ⁷⁾ Rapporten till Sperling (M. L. A.)
- ⁸⁾ Kam. Koll. bref till landsh. Leyonsköld 1672 $2/3$ (M. L. A.)

Borde ej åtskilliga under det språkliga virrvarr, som försvenskningen medförde, ytterligt vanställda orsnamn återställas till sin ursprungliga form? T. ex. Hvideröra till Hvideröd? Krageholm till Krogholm o. s. v.?

Innehåll:

	Sidan.
Om stenåldrens delning och kustfynd i Skåne af ARVID KURCK . . .	1—41.
Arkiv-anteckningar rörande skånska herresäten af MARTIN WEIBULL .	42—73.